

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Virginijos Vencevičiūtės
Dieninio sk. Baudžiamosios teisės ir kriminologijos spec. studentės

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ KYŠININKAVIMĄ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Mokslinis vadovas
Doc. dr. A Gutauskas

Vilnius, 2006

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Korupcija kaip reiškinys	
1.1. Korupcijos apraiškos visuomeniniame gyvenime.....	5
1.2. Korupcijos samprata.....	7
1.3. Korupcijos kontrolės ir prevencijos priemonės.....	10
2. Tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys atsakomybę už kyšininkavimą.....	13
3. Kyšininkavimas kaip nusikaltimų valstybės tarnybai grupės sudedamoji dalis:	
3.1. Baudžiamųjų įstatymų, susijusių su kyšininkavimu, raida Lietuvoje.....	21
3.2. Kyšininkavimo kriminalizacija LR Baudžiamajame kodekse.....	23
4. Problemos, su kuriomis susiduriama kvalifikuojant kyšininkavimą:	
4.1. Subjekto problema.....	34
4.2. Dalyko problema.....	40
4.3. Kyšis ir dovana.....	45
4.4. Kyšininkavimo ir prievartavimo atirbojimas.....	48
Išvados ir siūlymai.....	51
Literatūros sąrašas.....	54
Santrauka.....	58
Priedas.....	60

ĮVADAS

Tokios sąvokos kaip kyšis, korupcija gan dažnai pasiekia mus iš įvairių masinių informavimo priemonių: televizijos, radijo, laikraščių, netgi iš interneto. Tai problema, kurią žino egzistuojant visi, tačiau kurios pažaboti kol kas nepavyko nė vienai valstybei. Todėl tarptautinė bendrija korupciją įvardija kaip opiausią nūdienos problemą.

Korupcija, kyšis – sąvokos, rodančios kelią į sėkmę. Pasaulinė praktika parodė, kad apie šiuos neigytvius gyvenimo reiškinius dažniausiai garsiau prabylama prieš rinkimus – taip spekuliuojama norint pakelti savo reitingus, mat kova su korupcija – visų politinių partijų deklaruojamas tikslas. Tačiau rezultatai paradoksalūs. Kuo labiau viešai deklaruojama kova su korupcija, tuo ji giliau ir plačiau skerbiasi į įvairias viešojo ir privataus gyvenimo sferas.

Kaip minėta, korupcija – pasaulinis reiškinys, kuris veikia tarsi stabdys plėtojant tarptautinius santykius, neigiamai veikia šalių vidaus ekonomiką, menkina valstybinio aparato įvaizdį gyventojų akyse, griaua sąžiningą konkurenciją. Todėl kuriamos įvairios organizacijos, skatinančios ir siūlančios kovos su korupcija būdus.

Lietuva ne išimtis. Deja, mūsų šalis negali pasigirti mažu korupcijos lygiu. Priešingai, atlikti apklausos tyrimai rodo, kad šalyje korupcijos lygis netgi labai aukštas. Iš dalies tai lėmė ilgam uždėtas sovietinis jungas. Atgavus nepriklausomybę, teko spręsti svarbesnes, t.y. išlikimo problemas, todėl korupcija įgavo antraplanį vaidmenį. Vėliau ši problema buvo traktuojama kaip neigiamas komunizmo padarinys. Deja, toks požiūris neteisingas, mat korupcija vienokiu ar kitokiu lygiu būdinga tiek visoms Europos Sąjungos šalims, tiek JAV.

Visgi Lietuvoje taip pat pamažu buvo suvokta, kokią didelę žalą gali padaryti kyšininkaujantys aukštas pareigas užimantys asmenys ir kokia grėsmė gali kilti žmonėms. Ši problema buvo, yra ir, manytina, išliks aktuali ateityje, kadangi kyšininkavimas gali pasireikšti įvairiose gyvenimo srityse bei labai skirtingomis formomis. Deja, nors grėsmės mastas ir suvoktas, bet pats kyšininkavimas mažai ištirtas, bent jau Lietuvoje. Šioje srityje slypi gausybė problemų, ypač susijusių su teisiniu įvertinimu. Kvalifikuojant nusikalstamas veikas, teisėsaugos institucijų darbuotojams iškyla nemažai klausimų, tačiau kol kas susiformavusios teismų praktikos šiuo klausimu beveik nėra. Todėl šio **darbo objektas** ir bus kyšininkavimas kaip socialinis teisinis reiškinys ir jo baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. Bus bandoma išsiaiškinti, kur labiausiai klystama, kas daugiausiai kelia neaiškumų. To neįmanoma padaryti, nesuvokus korupcijos esmės, neišskyrus jos pagrindinių bruožų, neišsiaiškinus kyšininkavimo kaip nusikalstamos veikos sudėties. Taigi **darbo tikslas** – atskleisti kyšininkavimo kaip nusikalstamos veikos požymius, išryškinti įstatymo taikymo trūkumus bei spragas.

Darbe siekiama šių **uždavinių**:

- atskleisti korupciją kaip reiškinį;

-apžvelgti baudžiamųjų įstatymų, susijusių su kyšininkavimu, raidą Lietuvoje;

-išsiaiškinti kyšininkavimo nusikaltimo sudėtį;

-iškelti kyšininkavimo kvalifikavimo problemas, t.y. kyšininkavimo ir prievartavimo atribojimas, subjekto, dalyko, kyšio dydžio, jo reikšmės problemos ir kt.;

-apžvelgti Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius kovą su korupcija;

-pateikti siūlymus dėl įstatymų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą, tobulinimo, spragų šalinimo.

Norint pasiekti išsikeltą tikslą, buvo nagrinėjamos tarptautinės konvencijos, mokslinė literatūra, Lietuvos Respublikos teisės aktai ir jų taikymo praktika bei išaiškinimai. Būtų naudinga, jei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateiktų korupcinio pobūdžio bylų baudžiamąjį teisinį vertinimą, kadangi rašant darbą susidurta su problema, t.y. priėmus naująjį LR Baudžiamąjį kodeksą nebuvo pateiktas joks oficialus išaiškinimas, liečiantis BK XXXIII skyriaus “Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams” nuostatas. Todėl tam tikriems klausimams iliustruoti, problemai išryškinti buvo naudotasi ne tik pagal galiojantį LR BK išnagrinėtomis baudžiamosiomis bylomis, bet ir baigtomis nagrinėti dar galiojant 1961m. BK. Beje, nagrinėdama teismų praktiką, šio darbo autorė pastebėjo, jog didžioji dalis pagal BK XXXIII skyrių iškeltų bylų tenka piktnaudžiavimui tarnyba (BK 228 str.) bei netinkamam pareigų atlikimui (BK 229 str.), taip pat nemažai papirkimo atvejų. Tuo tarpu kyšininkavimo veikos sudaro apytiksliai 30 procentų.

Taigi tyrimo **dalykas** – Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir tarptautiniai teisės aktai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimo nusikaltimus, jų taikymo praktika, mokslinė literatūra. Tiriant pasirinktą dalyką, naudotasi istoriniu, lyginamuoju, dokumentų analizės, ir kitais tyrimo metodais.

Magistrinio darbo teiginiams ir išvadoms pagrįsti panaudota, kaip minėta, įvairūs rašytiniai šaltiniai, problemos iliustruojamos teisminės praktikos pavyzdžiais. Nagrinėjant atskirus klausimus, atsižvelgta į Lietuvos autorių prof. V. Piesliako, L. Pakštaičio, A. Raudonienės darbus. Apskritai svarbią darbe vietą užima įvairūs teisės aktai.

1. Korupcija kaip reiškinys

„Korupcija – neišvengiamas konstitucinės laisvės požymis“,

Edvardas Gibonas (1737-1794)

1.1. Korupcijos apraiškos visuomeniniame gyvenime

Korupcijos reiškinys buvo plačiai išplitęs visose visuomenės santvarkose. Kai kurie tyrinėtojai korupciją apibūdina kaip vieną seniausių nusikalstamos veikos formų. Pats terminas kilęs iš lotynų kalbos: „corruptio“ reiškia „gadinimas“, „papirkimas“. Prigimtinė prasme sąvoka „korupcija“ dažniausiai siejama su neteisėtais valstybės tarnautojų veiksmais viešojo gyvenimo sferoje. Dar „Aristotelis veikale „Politika“ yra pažymėjęs, kad „asmenys, vykdančys herontų pareigas, būna paperkami ir dažnai valstybės reikalus aukoja savo asmeninei naudai“. Terminą „korupcija“ Aristotelis vartojo šiam reiškiniui kaip sugedusiai monarchijos formai – tironijai – apibūdinti. Romos respublikoje nusikaltimai valstybės tarnybai lėmė romėnų baudžiamo proceso raidą tuo laiku, bet vėliau, valdžiai perėjus į princepsų rankas, neteko savo reikšmės. Apie korupciją rašė A. Makiavelis, Ž. Ž. Ruso ir kiti žymūs mąstytojai.“¹

1997m. gruodžio mėnesį paskelbta apie 150 dantiraščio įrašų, kuriuos danų archeologų grupė rado Sirijoje, Rakka mieste. Juose teigiama, kad šioje vietovėje buvęs asirų civilizacijos, egzistavusios XIII a. pr. Kr., administracijos centras. Rastas specialus archyvas, priklausęs institucijai, atitinkančiai šių dienų vidaus reikalų ministeriją, kur surinkti duomenys apie kyšius ėmusius valdininkus, tarp kurių yra ir vyresniųjų valdininkų bei asirų princesės vardai.

Taigi vienokios ar kitokios formos įvairaus masto korupcija objektyviai gyvuoja nuo to laiko, kai žmonijos istorijos aušroje atsirado valstybės valdžia. Tačiau pamažu ši problema tampa prioritetiniu tarptautinės bendruomenės rūpesčiu, todėl demokratinėse šalyse daugėja politinių ir visuomeninių iniciatyvų, skirtų kovai su korupcija. Peršasi išvada, kad korupcija, kaip ir nusikalstamumas, visada buvo ir bus, bet tai nereiškia, kad kovoti su ja yra Sizifo darbas.

Kovoti net tik galima, bet ir reikia. Gyvenimas pateikia begalę pavyzdžių, įrodančių, kad kyšininkavimo pasekmės gali būti be galo skaudžios. Štai keletas jų. 1995m. Korėjoje sugriuvo prekybos centras. Buvo išsiaiškinta, kad rangovai naudojo per prastą betoną ir kad miesto pareigūnai už kyšius leisdavo pažeidinėti saugumo taisykles. 1998m. Turkijoje žemės drebėjimas sugriovė daug pastatų. Ypač smarkiai nukentėjo valstybės statytos mokyklos ir ligoninės. Atskleidus rimtus statybos trūkumus įtariama, kad buvo papirkinėjami statybos inspektoriai ir kiti pareigūnai. Kaip matome, korupcija kelia grėsmę turto saugumui ir žmogaus teisėms. Korumpuoti

¹ A. Pivoriūnas. Nusikaltimai valstybės tarnybai ir korupcija – problemos bei jų sprendimo būdai //Justitia, 1997, Nr.6, P.14

pareigūnai palieka likimo valiai jiems pavestą prižiūrėti veiklą ir neužkerta kelio nelaimėi. Papirktas valstybės inspektorius leis kažkam rizikuoti mūsų sveikata ar gyvybe. Dėl korupcijos gali būti pažeistos esminės mūsų teisės į sveikatos apsaugą, išsilavinimą, teisę į nuosavybę ir pagaliau teisė į švarų vandenį bei orą.

Vadinasi, korupcija atsiranda tik tada, kai monopolinis sprendimas vertybių ar paslaugų srityje yra priimamas neviešai ir be asmeninės atsakomybės už pasirinkimo rezultatus rizikos. Galima būtų išvesti netgi savotišką formulę: KORUPCIJA lygu MONOTONIJA plus SLAPTUMAS minus ATSAKOMYBĖ.

Problema slypi tame, kad daugelis mano, jog korupcija yra kone įgimta valdžios institucijų yda, visiškai nepriklausanti nuo jų valios ir kontrolės. Iš tiesų yra visiškai priešingai. 1999m. „Vilmorus“ sociologinis tyrimas parodė, kad 74,1 proc. apklausoje dalyvavusių gyventojų smerkė korupciją kaip reiškinį, bet 60,4 proc. buvo pasiruošę duoti bent jau smulkų kyšį, kad galėtų išspręsti jiems kilusias problemas. Net 71,5 proc. jaunuolių buvo pasiruošę duoti kyšį. Kiti tyrimai rodo, kad labai dažnai mes patys tuos kyšius brukame pareigūnams. Viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų studijos „Spinter“ 2001m. atliktos penkių miestų gyventojų apklausos duomenimis, 64 proc. apklaustų miestelėnų teigė, kad kyšio tiesiogiai ar netiesiogiai reikalauja pats valdininkas, o 36 proc. apklaustųjų nurodė, kad kyšis duodamas interesanto iniciatyva.²

Daug verslo žmonių yra linkę duoti kyšius tikėdami, kad tokiu būdu jie 95 atvejais iš 100 pasiekia norimą tikslą. Apklausus verslininkus, paaiškėjo, jog 65,8 proc. duoda kyšį dažnai, 1,3 proc. visada žino kyšio dydį, o 50 proc. dažnai žino, net 93,5 proc. apklaustųjų teigė, kad kyšis yra geras garantas. Į klausimą, kodėl duodamas kyšis, atsakymą rasti nesunku – tiesiog duoti kyšį kainuoja pigiau negu neduoti, kitaip tariant, apsimoka. Bet kas, jei korumpuotajam kitąkart reikės dar daugiau? Klausimas palieka atviras.

Matome, kad be pilietinės visuomenės supratimo ir pagalbos kova su korupcija yra neveiksminga. Todėl Lietuvoje vis dar vyraujantis požiūris, kad nusikalstamumas, korupcija ir kiti panašūs reiškiniai yra valdžios problema, kad, kaip pasakytų dažnas pilietis, tarp jų ir teisininkas, „tam yra teisėsaugos institucijos, išlaikomos iš mokesčių mokėtojų lėšų, kad apsaugotų nuo įvairių kėsinių žmonių ir jų turtą“, yra pasenęs.³

Taigi korupcija sena kaip pasaulis. Ji išsikerojusi visose gyvenimo srityse, todėl pasaulyje kovos su korupcija problemos laikomos ne tik valstybės vidaus reikalu, bet ir tarptautinio masto uždaviniu. Svarbiausia suvokti, kad už šio žalingo reiškinio plitimą ar sustabdymą atsakinga ne tik valdžia, teisėsaugos institucijos, bet ir kiekvienas iš mūsų.

² A. Piasecka. Žmonės į korupciją stumia valdžia // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/zmones_i_korupcija_stumia_valdzia/1832; prisijungimo laikas: 2006m. gegužės 23d.

³ D. Sauliūnas. Visuomenė prieš korupciją. // Justitia, 1999, Nr.5-6, P.30

1.2. Korupcijos samprata

Pradžioje reikėtų pasakyti, kad užsienio valstybėse nėra vienodos korupcijos sampratos. Daugelis autorių tiek Lietuvoje, tiek užsienyje teigia, kad pačia paprasčiausia prasme korpcija yra piktnaudžiavimas galia, valdžia asmeniniais tikslais. Sąvoka „korupcija“ savyje talpina ir baudžiamąją veiką, ir etikos bei moralės smerkiamą praktiką. „Daugelio Europos valstybių baudžiamieji kodeksai pateikia funkcinį korupcijos traktavimą, t.y. nustatydami atskirus nusikaltimus – kyšininkavimą, neteisėtą poveikį verslui, balsavimo rezultatams ir kitas veikas – laiko tai korupcijos pasireiškimu“⁴.

Korupcijos sąvoka vartojama daugelyje tarptautinės teisės aktų, tačiau juose pateikiamos tik atskirų veikų sampratos. Pavyzdžiui, ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, priimta 1999m sausio 27d. Strasbūre, išskiria aktyvųjį (2str) ir pasyvųjį (3str) kyšininkavimą, o kartu ir aktyviają bei pasyviają korupcijos rūšis. Remiantis šia konvencija, aktyvusis valstybės pareigūnų kyšininkavimas – „tyčiniai bet kurio asmens veiksmai, kai jis tiesiogiai ar netiesiogiai žada, siūlo ar duoda bet kokį nepagrįstą atlygį bet kuriam tos šalies pareigūnui, skirtą jam pačiam arba bet kuriam kitam asmeniui už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą arba neveikimą“; pasyvusis valstybės pareigūnų kyšininkavimas – „tyčiniai bet kurio tos valstybės pareigūno veiksmai, kai jis tiesiogiai ar netiesiogiai prašo arba gauna bet kokį nepagrįstą atlygį, skirtą sau pačiam arba bet kuriam kitam asmeniui, arba kai jis priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą arba neveikimą“⁵.

Daug platesnius korupcijos apibrėžimus pateikia užsienio mokslininkai, nagrinėjantys šią problemą tarptautiniu lygiu. Profesoriaus J. Kregaro nuomone, korupcijos problema yra kompleksinė, dėl korupcijos įgyta ypatinga nauda duoda stimulą faktoriams įveikti, o socialinė, politinė ir ekonominė aplinka – tai ypatinga tų faktorių terpė⁶. Pasak Pasaulio Banko ekspertės S. Rose-Ackerman, „korupcija – tai valstybinės valdžios panaudojimas asmeniniam pasipelnymui“⁷.

Taigi iš viso to išplaukia, kad teisės aktuose korupcija apibrėžiama plačiąja prasme, apimdama tiek viešąjį, tiek privatų sektorių, be to, funkcinio būdu, t.y. nustatant nusikaltimų ratą, kurie įvardijami bendrai kaip „korupcija“. Tuo tarpu mokslinėje literatūroje užsienio autoriai korupcijai priskiria dar ir piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ar turimomis funkcijomis, valstybės nuosavybės ar turto vogimą ir pan. Apskritai išsivysčiusiose pasaulio šalyse korupcija – tai ne tik kyšio ar neteisėtos dovanos priėmimas ir davimas („aktyvi“ ar „pasyvi“ korupcija), bet ir komercinis ar politinis papirkimas.

⁴ P. Jočienė. Korupcija postkomunistinėse šalyse // Teisės problemos, 1997, Nr.1, P.82

⁵ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 1999m. Strasbūras// Valstybės žinios. 2002, Nr.23-853

⁶ S. Vaitiekūnas. Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga, Vilnius, 2002, P.13

⁷ S. Rose-Ackerman. Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma, Vilnius, 1998, P.129

Kalbant apie nacionalinę teisės sistemą, tai korupcijos sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose bene pirmą kartą buvo paminėta 1993m. sausio 10d. Seimo priimtame įstatyme „Dėl Seimo ekonominių nusikaltimų tyrimo komisijos reglamento“⁸. Reikėtų pabrėžti, jog nuo Nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų buvo priimta daugybė reikšmingų teisės aktų, skirtų korupcijai bei kyšininkavimui mažinti, veiksmingai nusikalstamų veikų bei kitų korupcinių teisės pažeidimų prevencijos sistemai suformuoti. Paminėtini svarbiausi teisės aktai: LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 41-1162; 2003, Nr. 38 – 1657); LR Korupcijos prevencijos įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 38-1728); LR Seimo nutarimas dėl nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo (Valstybės žinios, 2002, Nr. 10-355).

Jau minėto LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo (toliau tekste – LR STT) 2 str. pateikia tokį korupcijos apibrėžimą: “Korupcija–valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas”⁹. Šalia pateikiamas ir korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų sąvokos išaiškinimas. Iš šio įstatymo formuluočių matome, kad korupcija pirmiausia siejama su kyšininkavimu. L. Pakštaičio nuomone, tokia įstatymų leidėjo pozicija neatsitiktinė. “Visuomenės nariai su korupcija akivaizdžiai susiduria per kyšininkavimą. Kyšininkavimas, skirtingai nei kiti piktnaudžiavimai, yra toji grandis, kuri atskleidžia valstybės bei savivaldybių institucijų tarnautojų siekį pasinaudoti tarnybos teikiamomis galimybėmis”¹⁰.

Apskritai kalbant apie apibrėžimus, reikėtų pažymėti, jog korupcijos reiškinys yra sudėtingas ir skirtingose šalyse įgyja specifinius, tik tai valstybei ir jos teisinei sistemai būdingus bruožus. Būtent dėl pastarojo fakto egzistuoja įvairūs korupcijos apibrėžimai, kurių suvienodinimas iš esmės yra neįmanomas tol, kol nėra vieningos teisinės sistemos.

Lietuvoje, kaip ir užsienyje, korupcijos sąvoka BK pateikiama funkcinio lygiu, t.y. išvardijamos veikos, kurias visi traktuoja kaip korupcines: kyšininkavimas (225str), tarpininkavimas (226str), papirkimas (227str), piktnaudžiavimas (228str). Tuo tarpu mūsų šalies

⁸ S. Vaitiekūnas. Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga, Vilnius, 2002, P.14

⁹ LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1657

¹⁰ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 13

mokslininkai, pavyzdžiui, prof. V. Piesliakas nurodo, kad korupcijos terminas dažnai suprantamas kaip tam tikrų klausimų sprendimas už pinigus, suteikiant kitokią materialinę naudą asmeniui, įgaliotam spręsti atitinkamą klausimą. Šis reiškiny išreiškiamas naudojant terminus „kyšininkavimas“, „kyšio priėmimas“, „nepagrįsto atlyginimo priėmimas, „dovanos priėmimas“.¹¹ Visa tai, kas pasakyta anksčiau, suponuoja išvadą, jog viena dažniausių korupcijos formų ir yra kyšininkavimas. Šį teiginį patvirtina Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotoja A. Raudonienė, kuri pateikia tokią kyšininkavimo nusikaltimų klasifikaciją:

1. Kontraktiniai ryšiai (sudarant sutartis, viešuosiuose pirkimuose ir t.t.). Beje, viešieji pirkimai-pardavimai yra ypač korumpuota sritis: joje nesilaikoma nuostatų, pagal kuriuos konkursą turėtų laimėti geriausią kokybę už mažiausią kainą siūlantysis; čia labiausiai vertinama ir perkama „prekė“ yra informacija.

2. Kyšiai dėl lengvatų (neteisėtas lengvatų suteikimas).

3. Kontrolės kyšiai (kontroliuojančių institucijų sulaikymas nuo pažeidimų demaskavimo).

4. Lobistiniai kyšiai (norminių dokumentų priėmimas, patenkinant atskirų asmenų interesus).

5. Kyšiai dėl padidinto dėmesio (nustatytas tvarkos pažeidimas, išskirtinės privilegijos).

6. Rungtyniškumo kyšiai (konkursams laimėti ir pan.)¹².

Matome, kad iš esmės korupcinės veikos orientuotos tik į padaromas viešajame sektoriuje. Tačiau korupcija privačiajame sektoriuje taip pat kelia rimtą pavojų, kadangi įtakoja valstybinį sektorių. Todėl Lietuva, prisijungdama prie Europos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos, įsipareigojo atitinkamai reformuoti baudžiamuosius įstatymus, išplečiant kyšininkavimo sampratą.

Baigiant aptarti korupcijos sampratą, norėtusi pateikti jau minėtos A. Raudonienės suformuluotą korupcijos apibrėžimą. Anot šios STT darbuotojos, korupcijai iš esmės būdingi du elementai: a) korupcija gali būti apibūdinama kaip sprendimo priėmėjo ir suinteresuoto asmens, duodančio, priimančio, siūlančio ar žadančio naudą dėl jam palankaus sprendimo priėmimo, santykių mainai; b) kitas elementas apima tolesnį priimto korupcinio sprendimo pateisinimą: sprendimo priėmėjas visada turi maskuoti nesąžiningus mainus. Jis turi apsimesti, kad veikė nepažeisdamas sprendimo priėmimo taisyklių ar, jei tai buvo mainai, turi išvilioti pinigus. Tai priežastis, kodėl sukčiavimas dažnai techniškai susijęs su korupcija ir gali būti korupcijos pasireiškimo būdas¹³. Kadangi viena iš kyšininkavimo kvalifikavimo problemų yra kyšininkavimo ir sukčiavimo atribojimas, tai šių veikų santykis bus aptartas vėliau.

¹¹ V. Piesliakas. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.

¹² Korupcija Lietuvoje. Pastebėtos korupcijos formos// <http://www.stt.lt/korupcija.html>; prisijungimo laikas: 2006m. balandžio 28d

¹³ A. Raudonienė. Korupcijos kategorijų analizė // Jurisprudencija, 2003, Nr.41(33), P.82

Grįžtant prie pateiktos definicijos, natūraliai kyla klausimas, ar nėra tokioje situacijoje galimybės korupciniams santykiams virsti šantažu? Juk korupcinių mainų pradžia gali reikšti visą gyvenimą trunkančią tam tikrą priklausomybę, nuo kurios išsivaduoti nebeįmanoma, o frazė „tu man skolingas paslaugą“ skambėtų kaip grasinimas.

1.3. Korupcijos kontrolės ir prevencijos priemonės

Visuomenėje vyrauja turtinės vertybės, vyksta kova dėl turto. Dvasinės vertybės nustumiamos į šoną, ir tokia vertybių sistema diegiama jau šeimoje. Tad visuomenės santykius galime suskirstyti į bendradarbiavimo, konfliktinius ir konformistinius (susitaikymas su esama padėtimi, prisitaikėliškumas, pataikavimas, baiminimasis prarasti tarnybą ir pan.). Būtent šie santykiai visuomenėje sudaro sąlygas korupcijos sistemoms atsirasti ir plėtotis. Tačiau su korupcija reikia kovoti ir tai tikrai nėra bergėdžias darbas.

Kaip nurodo I. Michailovič, korupcija egzistuoja privačios ir viešosios srities sandūroje. Kai ji atsiranda, taisyklės, būdingos viešajai sričiai, pažeidžiamos, kad būtų galima pasiekti naudos privačioje srityje. Jei valstybė, teisė nėra pagarbiai traktuojamos, tai privatūs arba grupės interesai yra įgyvendinami viešojo intereso sąskaita – visuotinis gėris gali reikšti tiek, kiek „ne mano“, o jei „ne mano“, vadinasi, niekieno, o tai skatina korupciją¹⁴.

Lietuvoje reikšmingas žingsnis kovojant su kyšininkavimu buvo padarytas įkuriant specializuotą instituciją – Specialiųjų tyrimų tarnybą. Ji kovą su korumpuotais valdininkais pakėlė į kokybiškai aukštesnį lygį. Visų pirma, tai atsispindėjo teisinės bazės kovai su korupcija tobulinimu. STT inicijavo eilę pakeitimų kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijoje. Dalyvaudami tarptautiniuose seminaruose, tarnybos darbuotojai su užsienio šalių teigiama praktika perima naujus kovos su šia problema metodus.

Pagaliau buvo suvokta, kad, norint sėkmingai kovoti su korupcija, reikia ne griežtinti sankcijas, o šviesti visuomenę, kad ši suvoktų, jog korupcija nėra „nusikaltimai be aukų“, o pasireiškia dideliu žalingumu, visų pirma, pačiam asmeniui. Prevenciniais tikslais siektina ne tik atimti galimybę gauti kyšius, bet ir sudaryti valdininkams motyvaciją patiems atsisakyti tokio pobūdžio veikų.

Žvelgiant iš baudžiamosios teisės pozicijų, įdomu tai, ar baudžiamosios teisės normos sugeba efektyviai užkirsti kelią korupcijai plisti. Nereikia pamiršti, jog baudžiamoji teisė – *ultima ratio* užkertant kelią ydingai visuomenės raidai, tad vien represinės reakcijos nepakanka. I. Michailovič nuomone, veiksmingos kovos su korupcija prioritetas yra prevencija, t.y. kompleksinės korupcijos užkardymo strategijos, kurių pagrindą sudaro reali situacijos apžvalga, taip pat išaiškintų korupcijos

¹⁴ I. Michailovič. Korupcijos apibrėžimo problematika // Teisė, 2006, Nr. 54, P.111

atvejų ir jų priežasčių analizė¹⁵. Mes pritartume šiam požiūriui, nes korupcijos reiškiniui tirti svarbi ne tik teismų praktika (korupcinių nusikalstamų veikų baudžiamųjų bylų analizė), bet ir gyventojų apklausos tyrimai, kurie parodo, kiek pati visuomenė linkusi kasdieniniame gyvenime kreipti dėmesį į korupciją, t.y. pastebėti, aptarti ir galiausiai pasmerkti ją. Kitaip tariant, šie tyrimai svarbūs nustatant, ar visuomenė „jautri korupcijai“.

Kadangi kyšininkavimo nusikaltimai įgyja tarptautinį pobūdį (korupcijos skandalų neišvengė net ir Europos Komisija; 1998m. paaikškėjo, kad šios institucijos darbuotojai buvo įsipainioję į korupcines aferas), užsienio valstybės taip pat deda daug pastangų kovai su korupcija tiek norminiu lygiu, tiek prižiūrint praktikoje įgyvendinamus projektus. Kovai su korupcija buvo pasitelktos beveik visos tarptautinės organizacijos, ir regioninės, ir universalios, kurios priima įvairius tiek privalomuosius, tiek rekomendacinius dokumentus.

Didelį indėlį sprendžiant šią problemą įneša tarptautinė organizacija „Transparency International“ (toliau TI). Norėčiau trumpai apžvelgti šią organizaciją.

TI – tai tarptautinė ne pelno organizacija, įkurta 1993 m. kovo mėnesį su centrine būstine Berlyne. Ji organizuoja tarptautinio ir nacionalinio lygmens sąjungas (koalicijas) kovoti su korupcijos plitimu. Šios nevalstybinės organizacijos kova su korupcija apima tarptautinius prekybinius santykius (tarptautinis lygmuo) ir antikorupecinę veiklą, vykdomą TI nacionalinių skyrių. Judėjimo ištakos siekia 1990 m., kai grupė besidominčių, taip pat korupcijos židinių plitimu susirūpinusių asmenų iš įvairių valstybių inicijavo antikorupecinį judėjimą. Jie buvo įsitikinę, kad korupcija – negatyvus reiškinys, labai stabdantis ir ribojantis ekonominę visuomenės raidą, o be ekonominės raidos negalima ir socialinė raida.

Pagrindinis objektas, į kurį orientuota TI veikla, yra korupcija, apėmusi tarptautinius prekybinius santykius ir neigiamai veikianti tiek viso pasaulio, tiek konkrečių valstybių ekonominę raidą. Tačiau TI remia ir nacionalinių TI skyrių kūrimąsi įvairiose šalyse. Tai skatina visuomenės pažinimą ir korupcijos, kaip reiškinio, sudėtingumo bei žalos, kurią ji daro, supratimą.

TI pateikti pasiūlymai ir efektyvus STT darbas atsispindi ir korupcinių nusikaltimų tyrimo statistikoje, ypač turint omeny jų latentinį pobūdį. Remiantis ELTOS 2003m. kovo 19d. pateiktais duomenimis, valdžios šakų – Seimo ir Vyriausybės- bei žiniasklaidos ir nevyriausybinių organizacijų korumpuotumas neišaugo, tačiau korupcijos apraiškų padaugėjo Prezidentūroje. Tokias gyventojų ir verslininkų nuostatas atskleidė tarptautinės organizacijos TI Lietuvos skyrius, kuris pateikė STT inicijuotus pagilintus korupcijos tyrimo rezultatus.

„Radikaliai žmonių nuostatos palyginti su 2001 m. tyrimu nepasikeitė, tačiau žmonės jau nėra tokie kategoriški“, - pristatydamas rezultatus Seime teigė TI Lietuvos skyriaus atstovas A.

¹⁵ I. Michailovič. Korupcijos tyrimo problematika // Teisė, 2006, Nr. 60, P. 82

Dobryninas, išaugusį neigiamą Prezidentūros vertinimą susiejęs su tyrimo metu vykusiais Prezidento rinkamais bei galima tyrimo paklaida¹⁶. Detalesni tyrimo rezultatai pateikti priede.

Kita vertus, kyšininkavimo veikų pavojingumas ir statistiniai duomenys apie jas visiškai nesusiję tarpusavyje. Kaip pastebėjo L. Pakštaitis, statistiniai duomenys nepajėgūs atspindėti nei kyšininkavimo realaus paplitimo, nei tikro šios problemos sudėtingumo. “Korupcija ir organizuotas nusikalstamumas turi svarbias ekonomines pasekmes. Tačiau dėl suprantamų priežasčių empiriniai duomenys “pasislepia” nuo aptikimo. Taip diskutija didžiąja dalimi tampa teorine ir anekdotiška. Situacija įvardijama kaip “pasaulinis paradoksas”: visiems kalbant ar net rėkiant apie augantį korupcijos mastą, statistiniai duomenys atskleidžia pavienius atvejus. Tad sprendimas apie korupciją visuomenėje negali remtis statistiniais duomenimis. Tačiau dėl kyšininkavimo reikšmingi keletas faktorių, kurie apsunkintų nekvalifikuotą sprendimą (nuomonės susidarymą). Pirmiausia nusikalstama veika yra susitarimo pagrindas; auka, jei tokia yra, suinteresuota nusikalstama veika, nes ši paliečia jos interesą, atitinkamai daug kyšininkavimo aktų lieka slapti ir neatskleisti”¹⁷. Daugeliu atvejų nurodoma ir dviprasmiška visuomenės pozicija. Tuo tarpu pačio reiškinių žalingumu neabejojama.

Vis dėlto per visą nepriklausomybės laikotarpį visuomenės požiūris iš visiško abejingumo į korupcijos problemą pamažu keitėsi, brendo, kol pagaliau buvo pasiektas tikslas, t.y. suvokimas, jog be pačių žmonių pagalbos kova su šia yda bus neefektyvi. Tam įtakos turėjo ne tik STT įkūrimas, bet ir taptautinių organizacijų pagalba, užsienio šalių patirtis, galų gale labai svarbūs tokie faktoriai kaip prevencija bei visuomenės švietimas. Tai patvirtina skirtingais laikotarpiais atliktų tyrimų rezultatai, rodantys kovos priemonių veiksmingumą.

¹⁶ Gyventojai kyšius dažniausiai moka vidutiniams valdininkams // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=2063545&categoryID=7&ndate=1048024800>; prisijungimo laikas: 2006m. gegužės 23d.

¹⁷ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 11

2. Tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys kovą su korupcija

Kadangi jau daugiau nei dvejus metus esame pilnateisiai Europos Sąjungos nariai ir mums privalomi jos teisės aktai, manome, kad tikslinga būtų apžvelgti ir tarptautinius dokumentus, skirtus kovai tiek su korupcija apskritai, tiek su kyšininkavimu konkrečiai.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, korupcija – žalingas reiškinys, kuris sukelia neigiamus pokyčius visuomenėje, skatina konkurenciją ne prekių ir paslaugų, o kyšininkavimo srityje, slopina rinką, iškreipia socialinę ir ekonominę plėtrą. Korupcija pažeidžia visuomeninius santykius, tuo sukeldama tam tikras pasekmes – ekonomines, socialines, politines, valstybinio valdymo, tarptautinių santykių, kitaip tariant, gali sumažėti ūkio efektyvumas ir rinkos konkurencija, prarandamas verslininkų bei piliečių apskritai pasitikėjimas valstybės institucijomis, atsiranda neoficiali sprendimų priėmimo sistema, stiprėja organizuoto nusikalstamumo ryšiai su korumpuotais valstybės tarnautojais bei politikais ir t.t. Dėl šių priežasčių kova su korupcija yra Europos Sąjungos dėmesio centre, o kovos su korupcija stiprinimas – vienas iš reikalavimų prisiimant Europos Sąjungos narystės įsipareigojimus.

Jau anksčiau sakėme ir tai, kad Europos šalyse nėra vienodos korupcijos sampratos, kad daugelio Europos valstybių baudžiamieji kodeksai pateikia tik funkcinį korupcijos traktavimą – kriminalizuodami atskirus nusikaltimus, laiko tai korupcijos pasireiškimu¹⁸. Atrodytų, kad Europos Sąjungoje nėra bendros teisės aktuose įtvirtintos korupcijos sąvokos, tačiau tokia nuomonė būtų teisinga tik iš dalies. Juk korupcijos sąvoka savyje talpina ne tik baudžiamąsias veikas, bet ir etikos bei moralės atžvilgiu netinkamą elgesį.

Žiūrint iš baudžiamosios teisės pozicijų, mums svarbi tik teisinė korupcijos sąvoka. Ir nors šis terminas vartojamas daugelyje teisės aktų, nė viename jų nėra konkrečiai apibrėžtas – pateikiamos tik atskirų veikų (pasyvi korupcija, aktyvi korupcija) sąvokos. Tik aiškinantis tas sąvokas, galima atskleisti korupcijos Europos Sąjungoje esmę.

Prieš pradėdant nagrinėti konkrečius teisės aktus, reikėtų paminėti, jog korupcija Europos Sąjungoje suprantama plačiąja prasme, t.y. ji apima korupciją tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje. Atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės aktus, būtų galima teigti, kad korupcija yra bet koks valstybiniame ar privačiame sektoriuje veikiančio asmens elgesys, neatitinkantis jam suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas siekiant naudoti sau ar kitiems asmenims, tuo kenkiant trečiųjų asmenų, organizacijų ar galų gale valstybės interesams.

Pagrindiniai Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys kovą su korupcija, yra 1997 m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos šalių narių pareigūnų korupcija bei 1998 m. gruodžio 22 d. Bendrieji veiksmai, Tarybos priimti remiantis ES Sutarties K.3 str. dėl

¹⁸ D. Jočienė. Korupcija postkomunistinėse šalyse // Teisės problemos, 1997, Nr. 1, P. 82

kovos su korupcija privačiame sektoriuje (98/742 TVR). Reikia paminėti, kad kovai su korupcija daug pastangų deda ne vien Europos Sąjunga, bet ir kitos tarptautinės organizacijos: ET, JTO, PPO. Kai kurie minėtų organizacijų teisės aktai yra Europos Sąjungos *acquis communautaire* sudėtinė dalis, pvz., 1997 m. lapkričio 21 d. EBPO Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose; 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. Prisijungdama prie pastarosios konvencijos¹⁹, Lietuva 1999m. gegužės 3 d. tapo GRECO – Valstybių prieš korupciją grupės – nare.

1999 m. ET Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos įtvirtintos naujausios kriminalizavimo tendencijos, t.y. kyšininkavimu laikomas ne tik tiesioginis kokios nors naudos davimas ar gavimas, bet ir pažadas ar susitarimas duoti ar priimti kyšį bei su tuo susijusi šių veikų baigtumo momento specifika²⁰. Konvencija aktuali tuo, kad jos nuostatos iš esmės tapo kyšininkavimo nusikaltimų sampratos Lietuvos baudžiamojoje teisėje reformos pagrindu: II-ame skyriuje „Priemonės nacionaliniu lygiu“ įtvirtintos nuostatos mūsų valstybei iš esmės buvo naujos, tad norint jas įgyvendinti, reikėjo įvykdyti didelę įstatymų reformą.

Pirmiausia reikėtų pradėti nuo to, kad 1999m. ET Konvencijoje įtvirtinama baudžiamoji atsakomybė tiek už pasyviają, tiek už aktyviają korupciją, kartu pateikiant apibrėžimus, kas patenka tiek po viena, tiek po kita sąvoka²¹. Baudžiamąją atsakomybę už veiksmus, kurie įvardinti kaip pasyvioji korupcija, reglamentuoja LR BK 225 str., kuriame įtvirtinta kyšininkavimo sudėtis. Baudžiamoji atsakomybė už aktyviają korupciją reglamentuota BK 227 str. „Papirkimas“²². Kaip pastebi autorių kolektyvas, nagrinėjantis Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą Lietuvos baudžiamojoje teisėje, Europos Sąjungos valstybės narės, kriminalizuodamos veikas, kurios pagal Europos Sąjungos teisę pripažįstamos aktyviaja ar pasyviaja korupcija, turi diskreciją nustatyti pagrindus, kuriems esant asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už tokių nusikalstamų veikų padarymą. Taigi vertinant, ar BK nuostatos atitinka Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus, svarbiausia nustatyti tai, ar sutampa šiuose teisės aktuose ir nacionaliniuose įstatymuose aprašytų nusikalstamų veikų požymiai²³.

¹⁹ 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos Lietuvoje buvo ratifikuota 2002 m. sausio 25 d. įstatymu Nr. IX-736 // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-851

²⁰ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 34

²¹ 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos **2 str.** nustato, jog **aktyvusis kyšininkavimas** - tai tyčiniai bet kurio asmens veiksmai, kai jis tiesiogiai ar netiesiogiai žada, siūlo ar duoda bet kokį nepagrįstą atlygį bet kuriam tos Šalies valstybės pareigūnui, skirtą jam pačiam arba bet kuriam kitam asmeniui, už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą arba neveikimą; **3 str.** nurodo, jog **pasyvusis kyšininkavimas** – tai tyčiniai bet kurio jos valstybės pareigūno veiksmai, kai jis tiesiogiai arba netiesiogiai prašo arba gauna bet kokį nepagrįstą atlygį, skirtą sau pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui arba kai jis priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio už jo, kaip valstybės pareigūno, veikimą arba neveikimą // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853

²² LR Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

²³ A. Abramavičius, D. Mickevičius, G. Švedas. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje, Teisinės informacijos centras, 2005, P. 171

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos reikalavimus, LR BK dar labiau išplėtė ir sukonkretino Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytus objektyviuosius požymius: BK atsirado tokios sąvokos kaip „kyšio provokavimas“, „jo reikalavimas“. Be to, BK 225 str. kaip kyšininkavimo dalykas nurodytas kyšis, o Europos Sąjungos teisės aktuose kalbama apie „bet kokį nepagrįstą atlygį“. Literatūroje išsakoma nuomonė, kad ši sąvoka tikslesnė, bet, galima teigti, jog BK 225 str. kyšio sąvoka irgi gali būti aiškinama kaip apimanti bet kokį nepagrįstą atlygį, o tam tikrais atvejais ir nematerialaus pobūdžio paslaugas²⁴.

Kiti ET Baudžiamosios teisės konvencijoje įtvirtinti reikalavimai palietė nusikalstamų veikų subjekto apibrėžimą: LR BK greta valstybės tarnautojo atsiranda jam prilygintas asmuo, atliekantis viešąsias funkcijas ar turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas²⁵ (suprantama, traukiant tokį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, visuomet būtina atsižvelgti į asmens, atliekančio viešąją tarnybą, teisinio statuso ypatumus, kuriuos lemia jo valstybės teisės normos). Kalbant konkrečiai apie narystę Europos Sąjungoje, matyti, jog BK 225 str. iš esmės įtvirtina Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus, kad baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą arba kitaip pasyviają korupciją būtų traukiami ne tik nacionaliniai, bet ir Bendrijų pareigūnai. Tačiau šioje vietoje galima pasiūlyti BK 230 str. patikslinimą: įtvirtinti minėtoje normoje, jog valstybės tarnautojui prilyginamas ir asmuo, dirbantis Europos Bendrijų institucijose bei atliekantis Europos Bendrijų pareigūnų ar kitų tarnautojų funkcijas.

Būtina akcentuoti ir tai, jog 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos papirkimo bei kyšininkavimo veikų draudimu neapsiriboja. Darydama nuorodas į 2 ir 3 straipsnius, ji reikalauja, kad „kiekviena šalis priimtų reikiamus teisės aktus ir imtųsi kitų būtinų priemonių, kad pagal savo nacionalinę teisę laikytų baudžiamaisiais nusikaltimais“²⁶ vietos viešųjų susirinkimų narių, užsienio valstybės pareigūnų, užsienio viešųjų susirinkimų narių, aktyvųjų bei pasyvųjų kyšininkavimą privačiame sektoriuje, tarptautinių organizacijų bei tarptautinių parlamentinių asamblėjų narių, teisėjų ir tarptautinių teismų pareigūnų kyšininkavimą. Akivaizdu, kad šios konvencijos veikimo sritis labai plati.

Kitas dokumentas, apie kurį norėtųsi plačiau pakalbėti, yra 1997m. gegužės 26 d. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija, kurią Lietuva ratifikavo 2004 m.²⁷ Šios konvencijos veikimo sfera, lyginant su 1999m. ET

²⁴ ten pat, P. 165

²⁵ LR Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

²⁶ 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853

²⁷ Įstatymas dėl konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu ratifikavimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 67-2353

Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, yra siauresnė, kita vertus, pats dokumentas yra detalesnis, be to, visiškai užtikrina, kad valstybėse narėse būtų imtasi veiksmingų kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija priemonių. 1997m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija įpareigoja valstybes nars „imtis reikiamų priemonių“, kad jos apibrėžiama pasyvi (2 str.) ir aktyvi (3 str.) korupcija būtų laikoma nusikaltimu ir atitinkamai baudžiama. Remiantis šia Konvencija, pasyvi korupcija (kyšininkavimas) - pareigūno veiksmai, kai jis savo ar trečiojo asmens naudai tiesiogiai arba per tarpininkus prašo arba priima bet koki nepagrįstą atlygį arba kai jis priima pažadą dėl tokio atlygio už teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą einant pareigas arba vykdant funkcijas, dėl kurio jis pažeidžia savo tarnybines pareigas; aktyvi korupcija – tai tyčiniai bet kurio asmens veiksmai, kai jis tiesiogiai ar per tarpininkus žada ar duoda bet koki nepagrįstą atlygį pareigūnui, skirtą jam pačiam arba bet kuriam trečiajam asmeniui, už jo teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą einant pareigas arba vykdant funkcijas, dėl kurio jis pažeidžia savo tarnybines pareigas²⁸. Palyginę šios konvencijos pateiktus apibrėžimus su įtvirtintais 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, pastebėsime, jog jie iš esmės analogiški. Vienintelis skirtumas – vėlesnėje, t.y. 1999m. ET Konvencijoje nėra išskiriami pareigūnų veiksmai, kuriais jie pažeidžia savo tarnybines pareigas, ir veiksmai, kurie įeina į jų kompetenciją, o yra sakoma, jog nepagrįstas atlygis imamas už savo kaip valstybės pareigūno veikimą ar neveikimą.

Remiantis 1997m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija, aktyvios korupcijos, t.y. kyšio davimo subjektu gali būti bet kuris asmuo, o pasyvios korupcijos –kyšininkavimo- tik pareigūnas. Dėl pastarosios nuostatos kyla problemų, todėl norėtusi šiek tiek plačiau pakalbėti apie Konvencijos 1 str. ir jame įtvirtintas teiginius, liečiančius pareigūnus. Matome, kad pareigūno sąvoka apima tiek bendrijų, tiek nacionalinius pareigūnus, įskaitant kitų valstybių narių pareigūnus. Europos Bendrijų sutarčių pagrindu įsteigtų įstaigų nariai ir tarnautojai taip pat laikomi pareigūnais, nors jiems ir netaikomas Europos Bendrijų pareigūnų statusas ar kitų Europos Bendrijų tarnautojų veiklos nuostatai. Tokios įstaigos būtų Europos Investicinis Bankas, Europos Centrinis Bankas, Europos Aplinkos Apsaugos Agentūra ir kt.

Nagrinėjant šį straipsnį, tampa akivaizdu, jog sąvoka „pareigūnas“ turi būti suprantama taip, kaip įtvirtinta valstybės nacionalinėje teisėje, be to, turi būti susieta su baudžiamosios teisės taikymu. Vadinasi, jei padaromas konvencijoje numatytas nusikaltimas ir baudžiamąjį persekiojimą vykdo „nacionalinio pareigūno“ valstybė, ši valstybė taikys savo vidaus teisėje įtvirtintą „pareigūno“ sąvoką. Visai kita situacija susiklosto, kai nusikaltimą padaro kitos valstybės

²⁸ 1997m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija // Valstybės žinios, 2004, Nr. 154-5601

pareigūnas. Kurios tada šalies teisės normų įtvirtintu apibrėžimu turi vadovautis baudžiamąjį persekiojimą vykdanči valstybė narė? Susiklosčius tokiai situacijai, baudžiamąjį persekiojimą vykdanči valstybė turi naudoti valstybės, kuriai priklauso nacionalinis pareigūnas, teisės normų įtvirtintą „pareigūno“ sąvoką. Jei šios valstybės teisė asmenims nesuteikia pareigūno statuso, tai neturi reikšmės baudžiamąjį persekiojimą vykdančios valstybės teisės aktų taikymui. Tokią išvadą leidžia daryti Konvencijos 1 str. c punktas, teigiantis, jog valstybė narė gali naudoti kitos valstybės narės įtvirtintą „nacionalinio pareigūno“ sąvoką tik tiek, kiek ši sąvoka neprieštarauja jos vidinei teisei. Remiantis tokia konvencijos nuostata, galima teigti, jog atsiranda tam tikra spraga, taikant baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą – kitos valstybės narės pareigūnas gali būti baudžiamas tik tuomet, kai jo statusas atitinka baudžiamąjį persekiojimą vykdančios valstybės įtvirtintą „pareigūno“ statusą. Vadinas, yra tam tikra galimybė išvengti atsakomybės pasinaudojant skirtingu sąvokos „pareigūnas“ suvokimu ir norminiu reglamentavimu valstybėse narėse.

Dar vienas aktualesnių klausimų, nagrinėjamų 1997m. Konvencijoje dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija, - valstybės narės teisė nustatyti bausmes už konvencijoje minimas veikas (apie bausmes kalba 5 šios Konvencijos str.). Šis dokumentas nustato valstybėms narėms pareigą imtis reikiamų priemonių, kad kyšio davimas bei priėmimas, pagalba darant šias nusikalstamas veikas ar kurstymas būtų baudžiami veiksmingomis, proporcingomis ir atgrasiomis kriminalinėmis bausmėmis, „įskaitant bent jau sunkių nusikalstamų veikų atvejais laisvės atėmimo bausmes, dėl kurių gali būti taikoma ekstradicija“²⁹.

Problema atsiranda aiškinant terminą „sunkiais atvejais“. Konvencija nepateikia jokių kriterijų, kuriais remiantis būtų konstatuotas nusikalstamos veikos sunkumas. Tai, manome, paliekama spręsti kiekvienai valstybei narei asmeniškai. Ir vis dėlto nereikia pamiršti, kad Europos Sąjungos valstybių narių teisės sistemos skiriasi; skirtingoms valstybėms narėms nustatant veikos pavojingumo laipsnį, gali būti vadovaujamosi skirtingais kriterijais bei aplinkybėmis. Tai savo ruožtu gali apsunkinti valstybių narių teisinį bendradarbiavimą, pvz., nusikaltėlių išdavimą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad konvencijos nuostatos netaikomos drausminei atsakomybei reglamentuoti. „1 dalis nepažeidžia kompetentingų institucijų galimybės nacionaliniams pareigūnams ar Bendrijos pareigūnams taikyti drausmines nuobaudas. Nustatydami skirtingą bausmę, nacionaliniai baudžiamieji teismai gali pagal savo nacionalinės teisės principus atsižvelgti į tam pačiam asmeniui už tą pačią veiką jau paskirtą drausminę nuobaudą“³⁰. Kitaip tariant, teismai, skirdami drausmines nuobaudas, turi vadovautis valstybės narės vidaus teisės normomis.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, kova su korupcija Europos Sąjungoje vykdoma ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje. Atsižvelgdama į 1997 m. gegužės 26 d. Konvenciją dėl

²⁹ ten pat

³⁰ ten pat

kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija, ES Ministrų Taryba, remdamasi Europos Sąjungos Sutarties K.3 straipsniu, 1998 m. gruodžio 22 d. priėmė Bendruosius veiksmus dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. Šio dokumento pagrindinis uždavinys – vieningų sąvokų formulavimas, o tai ypač svarbu kovojant su korupcija privačiame sektoriuje tarptautiniu mastu, nes “korupcija iškreipia sąžiningą konkurenciją ir kenkia atvirumo bei laisvos prekybos principams, ypač sklandžiam vidaus rinkos funkcionavimui, taip pat trukdo skaidrumui ir atvirumui tarptautinėje prekyboje”³¹. Kitas ypatumas tas, kad didelis dėmesys skiriamas prevencijai: “prevencija yra ne mažiau svarbi nei integruoto pobūdžio represiniai veiksmai korupcijos privačiame sektoriuje atžvilgiu”³².

Jei palygintume Bendrųjų veiksmų 2 str. pateikiamą pasyviosios korupcijos privačiajame sektoriuje sampratą, pamatytume, jog ji praktiškai analogiška prieš tai nagrinėtuose dokumentuose randamiems apibrėžimams: “pasyvioji korupcija privačiame sektoriuje – tai tyčiniai kurio nors asmens veiksmai, kai jis savo pareiginėje veikloje tiesiogiai arba per tarpininkus prašo arba priima bet koki nepagrįstą atlygį, skirtą sau pačiam ar bet kuriam trečiajam asmeniui, arba kai jis priima pažadą dėl tokio atlygio už jo atliekamą pareiginių veiksmų arba neveikimą pažeidžiant savo pareigas”³³. Tas pats liečia ir aktyviają korupciją.

Tačiau kalbant apie šį dokumentą, norėtusi pabrėžti kitus jo aspektus. Pirmiausia pateikiamos “asmens”, “juridinio asmens” bei “pareigų pažeidimo” sąvokos. Pastarosios apimtį Bendrieji veiksmai palieka nusistatyti pačioms valstybėms narėms, ir kartu įpareigoja, kad pareigų pažeidimo sąvoka nacionalinėje teisėje apimtų bet kuri neloyalų elgesį, sudarantį įstatuose numatytų asmens pareigų ar atitinkamais atvejais profesinių nuostatų ar nurodymų pažeidimą.

Be minėtų sąvokų Bendrieji veiksmai įtvirtina juridinių asmenų atsakomybę. Reikia pabrėžti, kad šiam klausimui 1999 m. ET Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos dėmesio nebuvo skirta. Remiantis Bendrųjų veiksmų 5 str., kiekviena valstybė privalo imtis reikiamų priemonių, kad juridinis asmuo, kurio interesais įvykdytos aktyviosios korupcijos veikos, būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Svarbu ir tai, kad juridinio asmens atsakomybė nepašalina nusikalstamą veiką įvykdžiusio, kursčiusio ar padėjusio ją įvykdyti asmens atsakomybės. Juridiniams asmenims turi būti taikomos “veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios sankcijos, kurios apima baudžiamąsias ir nebaudžiamąsias baudas, taip pat gali apimti ir kitas sankcijas”³⁴, pvz., teisės gauti valstybės išmokas ar pagalbą atėmimas; nuolatinis ar laikinas teisės verstis komercine veikla atėmimas; teisminės priežiūros skyrimas, likvidavimas teismo tvarka. Tokios gana

³¹ Bendrieji veiksmai 1998m. gruodžio 22d., Tarybos priimti remiantis ES Sutarties K.3 straipsniu, dėl korupcijos privačiame sektoriuje (98/742/TVR) // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=34830; prisijungimo laikas: 2006m. lapkričio 5d.

³² ten pat

³³ ten pat

³⁴ ten pat

griežtos sankcijos bei pats juridinio asmens atsakomybės įtvirtinimas, manytina, yra tam tikra prevencinė priemonė, sukurianti papildomą, vidinį, nereikalaujantį teisėsaugos institucijų aktyvių veiksmų, kontrolės mechanizmą, kurio esmė – dirbančių asmenų tarpusavio kontrolė, siekiant išvengti visiems bendrų neigiamų pasekmių (juridinio asmens atsakomybės).

Tiesa, Bendrųjų veiksmų 4 str. 2 d. leidžia valstybėms narėms mažareikšmiais aktyviosios bei pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje atvejais taikyti kitokias bausmes, o ne atgrasančias baudžiamąsias sankcijas, įskaitant ir laisvės atėmimą³⁵. Tai rodo, kad siekiama diferencijuoti asmens, tiek fizinio, tiek juridinio, atsakomybę pagal jo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį.

1998 m. gruodžio 22 d. Tarybos priimti Bendrieji veiksmai dėl korupcijos privačiame sektoriuje buvo pirmasis žingsnis kovojant su tokio pobūdžio korupcija Europos Sąjungos lygmeniu. Siekiant įgyvendinti papildomas priemones, 2003 m. liepos 22 d. Taryba priima pamatinį sprendimą 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, kurio pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad aktyvioji ir pasyvioji korupcija privačiame sektoriuje būtų laikomos nusikaltimais visose valstybėse narėse, kad juridinis asmuo taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tokius nusikaltimus ir kad už šiuos nusikaltimus būtų skiriamos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios bausmės³⁶. Matome, kad deklaruojami tikslai yra analogiški 1998 m. Tarybos priimtiems Bendriesiems veiksams. Pats dokumentas taip pat praktiškai atkartoja pirmtako nuostatas. Naujovių būtų keletas: pirma, valstybėms narėms suteikta teisė už aktyviają bei pasyviają korupciją privačiame sektoriuje taikyti baudžiamąją atsakomybę tik tuomet, kai tokia veikla susijusi su konkurencijos iškreipimu parduodant prekes ar komercines paslaugas, kitaip tariant, yra galimybė susiaurinti 2 str. 1 dalies taikymo sferą; antra, valstybės narės įpareigojamos imtis reikiamų priemonių, kad bendrininkavimas bei kurstymas daryti papirkimo veikas ar kyšininkauti privačiame sektoriuje patektų baudžiamosios teisės sferon³⁷; trečia, valstybės narės, atsižvelgiant į nacionalinės teisės ypatumus, įpareigojamos laikinai uždrausti eiti tam tikras pareigas ar verstis tam tikra veikla fiziniams asmenims, kurie buvo nuteisti už pasyviosios ar aktyviosios korupcijos veikų padarymą. Šie akcentai rodo siekimą garantuoti baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumą bei jos adekvatumą nusikalstamai veikai.

Kalbant apie juridinius asmenis, 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje jokių naujovių nepateikia, o tik atkartoja 1998 m. Bendrųjų veiksmų nuostatas.

³⁵ ten pat

³⁶ 2003m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/ TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // www.europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/2003/32003F0568-LT.doc; prisijungimo laikas: 2006m. lapkričio 5d.

³⁷ ten pat

Galiausiai nagrinėjamo teisės akto 8 str. nurodo, jog šiuo pamatiniu sprendimu naikinami Bendrieji veiksmai 98/742/ TVR, Tarybos priimti remiantis ES Sutarties K.3 straipsniu³⁸. Akivaizdu, kad 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas tėra pirmojo dokumento tąsa.

Kadangi esame Europos Sąjungos nariai ir mums jos teisės aktai yra privalomi, tai LR Seimas 2005 m. birželio 23 d. priėmė įstatymą Nr. X-272, kuriuo, be kita ko, buvo papildytas bei pakeistas LR BK Priedas. Šalia visų kitų įgyvendinamų Europos Sąjungos teisės aktų yra ir mūsų nagrinėjamas dokumentas – 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje³⁹.

Apibendrinant kovais su korupcija skirtų teisės aktų nuostatas, reikia pabrėžti, kad visi jie numato atsakomybę už piktnaudžiavimą padėtimi ar nustatytai tvarkai prieštaraujančių sprendimų priėmimą, siekiant neteisėto atlygio ar įtakos, t.y. baudžiamas toks elgesys, kai kyšis imamas ar duodamas tiek už neteisėtą, tiek už į asmens kompetenciją įeinančių veiksmų atlikimą.

Tačiau kyšio davimas ar priėmimas pasižymi latentišku. Tai, manytina, sąlygoja sankcijų taikymas ne vien kyši priimančiam, bet ir jį duodančiam asmeniui. Būtent dėl to kyši duodantis asmuo nėra suinteresuotas korumpuoto pareigūno nubaudimu, kadangi ir jis pats traukiamas atsakomybėn. Todėl reikėtų pamąstyti apie galimybę atsisakyti taikyti sankcijas kyši duodančiam asmeniui, jei jis pareigūną paperka siekdamas, kad pastarasis jo ar jo nurodytų asmenų naudai atliktų tam tikrus veiksmus, pvz., kyšis duodamas siekiant išvengti teisėtų sprendimų priėmimo vilkinimo ir pan. Tuo tarpu pareigūnas turi būti baudžiamas nepriklausomai nuo kyšio davėjo siekiamų tikslų. Kyši duodantis asmuo, manytina, turi būti traukiamas atsakomybėn, jei jis, duodamas kyši, skatina pareigūną piktnaudžiauti savo tarnybine padėtimi ar atlikti jo kompetenciją viršijančius veiksmus. Tai padėtų nutraukti latentišką užtikrinančią korumpuoto pareigūno ir kyši duodančiojo asmens ryši ir kartu palengvintų nusikaltimų atskleidimo procesą.

³⁸ ten pat

³⁹ Baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 199⁽²⁾, 267⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 81-2945

3. Kyšininkavimas kaip nusikaltimų valstybės tarnybai grupės sudedamoji dalis

3.1. Baudžiamųjų įstatymų, susijusių su kyšininkavimu, raida Lietuvoje

Norint geriau suvokti, kas per nusikaltimas tas kyšininkavimas, manome, tikslinga trumpai apžvelgti baudžiamųjų įstatymų, susijusių su kyšininkavimo nusikaltimais, raidą Lietuvoje.

Kyšininkavimas randamas jau tarpukario Lietuvoje Baudžiamojo Statuto, šalyje galiojusio 1918-1940m., 656str., kuriame „numatyta tarnautojo baudžiamoji atsakomybė už kyšio paėmimą už žinomai jo padarytą savo tarnybos pareigos veiksmą (baužiama kalėti paprastame kalėjime ne ilgiau kaip šešis mėnesius). Tarnautojas, priėmęs kyšį, žinomai duotą jam paskatinti padaryti neperžengiant savo pareigų ribų nusikalstamą darbą arba tarnybos nusižengimą, buvo baudžiamas griežčiau (kalėti (grasos) kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus)“⁴⁰.

Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, įsigaliojo 1926m. RSFSR baudžiamasis kodeksas, kuriame numatyta atsakomybė už kyšio priėmimą, davimą, tarpininkavimą kyšininkaujant bei už kyšio provokavimą. 1961m. priimamas naujas Baudžiamasis kodeksas. Jame nusikaltimus, susijusius su tarnybinių pareigų vykdymu, numatė specialus skirsnis, pavadintas „Pareiginiai nusikaltimai“. Iki pat 1994m. jis išliko kaip vienas stabiliausių BK skirsnių. Jo straipsniai, ypač straipsnių dispozicijos, buvo itin retai keičiamos. Šių nusikaltimų subjektai buvo asmenys, dirbantys įvairiose valstybinio ar visuomeninio darbo srityse (pramonė, prekyba, finansai, valstybės valdymas). Ypatumas tas, kad pagal baudžiamuosius įstatymus atsakė ne visi asmenys, o tik specialūs subjektai turintys pareigūno statusą darbuotojai. Vienas iš pareigūno požymių buvo tai, kad jis dirba valstybinėje ar visuomeninėje organizacijoje. Kitas požymis siejosi su vykdomosiomis funkcijomis: tai buvo valdžios atstovas arba asmuo, vykdamas organizacines-tvarkomąsias, ar administracines –ūkines funkcijas. Vadinasi, „pagal 1961m. BK paprasti tarnautojai nebuvo laikomi pareigūnais ir už kyšio priėmimą baudžiamojon atsakomybėn negalėjo būti traukiami. Už kyšio priėmimą negalėjo atsakyti ir asmenys, vykdamys profesines funkcijas- gydytojai, mokytojai, advokatai“⁴¹. Reikia pažymėti, kad buvo numatytos itin griežtos sankcijos už kyšininkavimo nusikaltimus, esant sunkinančių aplinkybių, net mirties bausmė ir turto konfiskavimas. Panašios bausmės laukė ir kyšio davėjo, kuriam griežčiausia grėsusi bausmė buvo ištrėmimas.

Kaip pažymi prof. V. Piesliakas, prasidėjus privatizacijos procesui ir įmonėms tapus akcinėmis, susidarė situacija, kai vis daugiau sričių ir asmenų, dirbančių tose srityse, galėjo

⁴⁰ A. Pivoriūnas. Nusikaltimai valstybės tarnybai ir korupcija – problemos bei jų sprendimo būdai // Justitia, 1997, Nr.6, P.15

⁴¹ L. Pakštaitis. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje // Teisė, 2001, Nr.41, P.125

nebaudžiami piktnaudžiauti savo teisėmis, pareigomis, imti kyšius, kadangi nebepateko į pareiginių nusikaltimų ratą. „Baudžiamojoje teisėje atsirado spraga, kuri galėjo sukelti didelių praktinių problemų. Todėl įvykdyta reforma, ir BK atsirado straipsniai „Nusikaltimai valstybės tarnybai“. Normos, patalpintos šiame skirsnyje, turėjo reguliuoti atsakomybę už veikas valstybės tarnybos sferoje, t.y. tų asmenų, kurie ne šiaip sau dirba valstybinio kapitalo įmonėse, bet dirba valstybės valdžios, valdymo ar teisėsaugos srityje, asmenų, su kuriais žmonės sieja valstybės ir jos aparato įvaizdį“⁴². Tokie nauji įstatymai įsigaliojo nuo 1995m. sausio 1d. Subjektais įvardijami dviejų rūšių valstybės aparato darbuotojai: valstybės pareigūnai (BK 290 str. 2d.) ir valstybės tarnautojai (BK 290str. 1d.).

Kaip nurodo L. Pakštaitis, kokybiniai pakeitimai, iš esmės reformavę kyšininkavimo, kaip nusikalstamos veikos, sampratą, ne vien juridinę konstrukciją, padaryti 1999m. Vienas iš dalykų, nulėmusių baudžiamųjų įstatymų pokyčius, susijusius su kyšininkavimo nusikaltimais, yra Lietuvos Respublikos siekis integruojantis į europinius junginius derinti nacionalinę teisę su Europos Sąjungoje galiojančiais reikalavimais. Pakeitimais kyšio priėmimo sudėtyje atsisakyta kvalifikuojamojo nusikaltimo požymio – prievartavimo duoti kyšio. Tai rodo, jog švelninama baudžiamoji atsakomybė.

„Visiškai naujai į kyšininkavimo nusikaltimus pažvelgta naujajame BK. Senasis BK griežtai diferencijavo atsakomybę už veikas, padarytas komercinėje ar valstybinėje srityje, naujajame kyšininkavimo baudžiamasis teisinis vertinimas sujungtas viename skyriuje – „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“⁴³. Be to, žymiai pasikeitė ir pačio „Kyšio priėmimo“ formuluotė. Šis nusikaltimas įvardijamas kyšininkavimu, taigi samprata išplečiama ir kriminalizuojami tokie veiksmai kaip pažadas priimti kyšį ar kyšio reikalavimas, vertinant juos kaip baigtines nusikalstamas veikas. Matome, kad šiomis naujovėmis įstatymų leidėjas siekė palengvinti patį nusikaltimo kvalifikavimo procesą, manydamas, kad bus lengviau įrodyti nusikaltimą, turint duomenų apie minėtus alternatyvius veiksmus.

Apibendrinant būtų galima pasakyti, kad skirtingais istoriniais laikotarpiais požiūris į korupcinius nusikaltimus buvo skirtingas. Jeigu tarpukario ir pokario laikais į korupciją buvo žiūrima kiek švelniau (parodo sankcijos), tai nūdienos Lietuvoje jau yra suvoktas ir pripažintas šių nusikaltimų žalingumas. Tačiau sankcijų griežtinimas neduoda norimo efekto. Reikia vengti teisinių spragų, atveriančių kelią nebaudžiamai veikti, taip pat tobulinti prevencines priemones, jas diegti teisinėje sistemoje, įtraukti visuomenę į korupcinių nusikaltimų užkardymą, pasinaudoti tarptautine praktika. Tik nereikėtų pamiršti nacionalinių korupcijos ypatumų mūsų šalyje.

⁴² V. Piesliakas. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.

⁴³ L. Pakštaitis. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje // Justitia, 2001, Nr.41, P.127

3.2. Kyšininkavimo kriminalizacija LR Baudžiamajame kodekse

Pirmiausia reikėtų pasakyti, kad dėl savo specifikos kyšininkavimo problema aktualiausia, kai yra vertinama iš baudžiamosios teisės pozicijų. Reikia sutikti su dažna nuomone, kad tarp poveikio kyšininkavimui ir kitoms korupcijos formoms priemonių, kurių visuomenė gali imtis, baudžiamasis įstatymas užima ir turi užimti ne pagrindinę vietą, didelis dėmesys skirtinas ir kitoms socialinio pobūdžio priemonėms⁴⁴. Vis dėlto baudžiamasis įstatymas, kaip paskutinė priemonė, yra akivaizdžiausia ir griežčiausia valstybės valios išraiška. Todėl jo konstrukcijai ir juo įtvirtintai įstatymų leidėjo valiai skirtinas ypatingas dėmesys. Nuo nusikalstamos veikos konstrukcijos baudžiamajame įstatyme didžiąja dalimi priklauso ir kyšininkavimo tyrimas. Kaip pabrėžia L. Pakštaitis, kyšininkavimo sudėtis iš esmės yra viena iš labiausiai reformuotų BK nusikaltimo sudėčių ir pasižymi savita specifika⁴⁵.

Kyšininkavimas numatytas BK 225 str. ir priklauso nusikaltimų bei nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams grupei, kuri įtvirtinta BK XXXIII skyriuje. Apskritai žmogaus, visuomenės valstybės gyvenime ypač svarbu efektyvus, stabilus valstybės aparatas. LR Konstitucijos 5 str. 3d. įtvirtinta, kad „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“, vadinasi, pabrėžiama valstybės aparato – žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei realizavimo garantijos svarba. Tai labai priklauso nuo valstybės tarnyboje dirbančių asmenų sąžiningumo, pareigingumo, atsakomybės jausmo, todėl valstybės tarnyba grindžiama įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo, politinio neutralumo, skaidrumo ir karjeros principais. Kita vertus, „svarbu ir pačios valstybės tarnybos apsauga teisinėmis, tarp jų ir baudžiamosiomis, priemonėmis nuo kėsinių į valstybės tarnybos normalią veiklą. Ypač didelė žala valstybės tarnybos normaliai veiklai padaroma kai į ją kėsiamasi iš pačios valstybinės tarnybos „vidaus“, t.y. nusikaltimai padaromi valstybos tarnybos darbuotojų“⁴⁶

Kaip rodo patirtis, kuo aukštesnes pareigas valstybės tarnyboje užima kaltininkai, tuo savo nusikalstamais veiksmais sukelia sunkesnių padarinių, ypač politine prasme. Taigi nusikaltimais valstybės tarnybai iškreipiamos arba paneigiamos konstitucinės nuostatos apie valstybės valdžios priedermę tarnauti žmonėms, o tai pakerta žmonių pasitikėjimą ne tik valstybės tarnyba, bet ir apskritai valstybe.

Nusikaltimus valstybės tarnybai galima apibrėžti kaip pavojingas veikas asmenų, kurie, užimdami atitinkamas pareigas valstybės tarnyboje ir pasinaudodami jomis, padaro esminę žalą valstybės interesams arba kitiems asmenims. Šie nusikaltimai visada susiję tik su tarnybine

⁴⁴ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 13

⁴⁵ ten pat, P. 13

⁴⁶ vadovėlis. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis, 2 knyga, Vilnius, 2000, P. 273

padėtimi ir turimais įgalinimais. Būtent įgalinimų apimtis yra reikšminga baudžiamąja teisine prasme, nes įgalinimų apimtis reiškia skirtingas galimybes paveikti įstatymų saugomas vertybes.

Kartu reikia pabrėžti, kad valstybės tarnyba – tai viešo valdymo, tvarkymo, paslaugų sfera. Valstybės tarnybos veikloje bei santykiuose vyrauja viešasis interesas, kuris apibrėžiamas kaip visuomenės suinteresuotumas, kad tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus atsakingi darbuotojai, įgalioti savo kompetencijos ribose spręsti įvairius teisinius klausimus, tai darytų nešališkai, teisingai, įstatymo nustatyta tvarka⁴⁷. Viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų.

Baudžiamosios teisės teoretikai pripažįsta, kad nusikaltimų valstybės tarnybai rūšinis objektas yra normali, teisinės valstybės siekį atitinkanti, Konstitucijai, įstatymams ir kitiems teisės aktams neprieštaraujanti valstybės ir savivaldybių įstaigų ir institucijų veikla, kitaip tariant, efektyviai veikiantis valstybės aparatas.

Kalbant apie kyšininkavimą kaip nusikaltimą reikia pabrėžti, kad šia veika diskredituojamos valstybės institucijos, menkinamas jų įvaizdis, iškraipoma teisėtumo samprata, be to, sudaromos prielaidos legalizuoti tai, kas neteisėta ir nusikalstama⁴⁸. Galima išskirti visą eilę vertybių, kurioms kyšininkavimu padaroma žala:

a) valstybės ekonominė galia – ypač gerai tai iliustruoja vykdomi privatizacijos procesai, kuomet dėl korumpuotų asmenų valstybės turtas pusvelčiui pereina į privačias rankas;

b) valstybės institucijų įvaizdis – jo praradimas sukelia rimtas pasekmes teisėtumo užtikrinimui;

c) įmonių, įstaigų bei organizacijų ekonominis įvaizdis – jo praradimas sukelia neigiamas finansines pasekmes;

d) socialinis teisingumas – teisingas gėrybių paskirstymas tarp atskirų visuomenės narių;

e) teisingumas kriminalinėje sferoje – baudžiamosios atsakomybės išvengia asmenys, nusipelnę bausmės⁴⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių, dar galiojant 1961m. priimtam BK, baudžiamojoje byloje išaiškino, kad nusikaltimų valstybės tarnybai bendras objektas yra visuomeniniai santykiai, užtikrinantys valstybės aparato, visų valstybės institucijų funkcionavimą, t.y. valstybės įvaizdį. Šiais nusikaltimais iškraipoma valstybės aparato esmė ir tuo padaroma

⁴⁷ O. Fedosiuk. Paskaitos tezės // www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm; prisijungimo laikas: 2006m. rugsėjo 9d.

⁴⁸ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.75

⁴⁹ K. Ragauskas. Korupcija – valstybės vėžys // Pozicija, 1999, Nr.1, P.29-30

politinė, ideologinė, moralinė žala. Nusikaltimais valstybės tarnybai neretai pažeidžiami nuosavybės santykiai, piliečiams padaroma fizinė žala ir kt.⁵⁰

Kalbant apie BK 225str., galima teigti, kad kyšininkavimo objektas gana platus: a) valstybės aparato autoritetas; b) užsienio valstybių aparatų autoritetas; c) tarptautinių viešųjų organizacijų autoritetas; d) valstybinių ar privačių įmonių, įstaigų ar organizacijų, asmenų, besiverčiančių profesine veikla, valstybės deleguotų viešojo administravimo funkcijų vykdymo sąžiningumas.

O štai L. Pakštaitis, nagrinėdamas objektą, savo disertacijoje išsako tokią nuomonę: “kyšininkavimo nusikaltimų objektas, įtvirtintas naujajam BK, susijęs su tarnybos įgyvendinimo veiklą grindžiančiais sąžiningumo bei nepaperkamumo principais, be to, jis alternatyvus. Siūlau kyšininkavimo nusikalstamų veikų objektu laikyti sąžiningumą ir nepaperkamumą valstybės tarnyboje bei įgyvendinant su ja susijusius santykius arba sąžiningumą ir nepaperkamumą įgyvendinant viešuosius interesus kitose valstybės tarnybai nepriklausančiose institucijose arba įgyvendinant valstybės pavestas viešąsias funkcijas”⁵¹. Šis mokslininkas kategoriškai atmeta kai kurių autorių pateiktą galimybę kyšininkavimo objektu laikyti valstybės tarnautojų bei kitų viešąsias funkcijas atliekančių asmenų apmokėjimo už darbą tvarką bei valdininkų veiklos neatlygintinumo principą.

Apibendrinant visas pateiktas nuomones, galime teigti, kad pagrindinis kyšininkavimo **objektas** – tai normalus valstybės tarnybos funkcionavimas, jos autoritetas bei įvaizdis, žmonių pasitikėjimas jomis. Šiuo nusikaltimu padaroma žala valstybės įvaizdžiui, jos politiniams, doroviniams-socialiniams ir turtiniams interesams, žala įstaigų, įmonių, organizacijų įvaizdžiui, pažeidžiamos asmens teisės. Tokių nusikaltimų papildomų objektų ratas yra labai platus, pradedant nuo ekonominių gėrybių ir baigiant žala teisingumui – iš esmės tai gali būti bet kurios kitos baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, kurių išskyrimas yra tikslingas nagrinėjant konkrečią baudžiamąją bylą ir individualizuojant atsakomybę.

Pereinant prie **objektyviųjų požymių**, reikia, visų pirma, pažymėti, kad skirtingai nei 1961m. BK, naujajame BK akcentuojama ne veika, o subjektas, padaręs šią veiką: „valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant savo įgaliojimus“ (BK 225 str. 1d.)⁵².

Nusikaltimas aprašytas formaliaja sudėtimi, todėl veika pasireiškia eile dispozicijoje nurodytų alternatyvių veiksmų. Bet kurio iš jų atlikimas traktuojamas kaip baigtas nusikaltimas:

⁵⁰ 1998m. rugsėjo 28d LAT nutartis „Dėl nuosprendžio panaikinimo bei naujo nuosprendžio priėmimo pagrindų (BPK 389str.), piktnaudžiavimo tarnyba (BK 285str.) // Teismų praktika, 2000, Nr. 12

⁵¹ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 184

⁵² LR Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

- kyšio priėmimas suprantamas kaip sąmoningas kaltininko veikimas, kai jis, suvokdamas savo veiksmų esmę ir socialinę prasmę, priima (ne tas pats, kas „paima“, nes priėmimas yra sąmoningas veikimas, o paėmimas galimas ir netyčia) kyšį savo ar trečiųjų asmenų naudai, siekdamas tai paversti savo ar kito turtu ar pasinaudoti paslaugomis. Kyšio priėmimas bus baigtas tada, kai turėdamas pinigus asmuo susiformuoja motyvą kažką padaryti ir prievolė gražinti pinigus jau būna pasibaigusi. Kiek sunkiau įrodyti priėmimo momentą, kai nauda nemateriali, pvz., pervesti negrynieji pinigai. Baudžiamojoje byloje turi būti įrodinėjamas priėmimo faktas, vadinasi, laukiama, kol kyšis bus paimtas, nors iš tikrųjų to nereikia. Taip kyla inkriminavimo problema. Kalbant apie kyšio priėmimą, reikia pasakyti, kad didžioji dalis kyšio priėmimo bylų susijusios su policijos pareigūnais, t.y. kyšiai priimami už neteisėtą savo pareigų neatlikimą, bylos neiškėlimą, nenuvežimą patikrinti asmens blaivumo ir pan.:

*M. K. nuteistas už tai, kad, būdamas Druskininkų miesto policijos komisariato transporto apskaitos grupės jaunesnioju inspektoriumi, tyčia iš G. S. priėmė 1000 JAV dolerių kyšį už transporto priemonių „Nissan Terrano“ ir VW Caravelle“ registravimą M. J. vardu, jų neapžiūrint ir nesutikrinant registruojamų transporto priemonių agregatų numerių su nurodytais dokumentuose, ką pagal funkcinės pareigybes privalėjo atlikti.*⁵³

- pažadėjimas priimti kyšį („pažadas“ lietuvių kalboje reiškia davimą žodžio ką nors daryti)⁵⁴ esti tada, kai kaltininkas sąmoningai akceptuoja kyšio davėjo ofertą ir savo poelgiu išreiškia sutikimą, jog kyšį priims pats arba tai padarys tretieji asmenys. Sutikimas turi būti realus, o ne tariamas. Realumo kriterijumi yra to sutikimo tikrumas, kai jis iš tikrųjų planuoja patenkinti davėjo interesą ir priimti už tai kyšį. Pažadėjimas yra baigtas nuo sutikimo už kyšį patenkinti davėjo interesus išreiškimo momento, pvz., šie atvejai:

*A. B. nuteistas už tai, kad dirbdamas Raseinių rajono policijos komisariato Viešosios policijos Prevencijos tarnybos apylinkės jaunesnioju inspektoriumi ir vykdydamas įgaliojimus, už R. V. siūlomą nekonkretizuotą atlygį leido pastarajam aptarnaujamos apylinkės teritorijoje susirasti tinkamą naminei degtinei gaminti vietą bei tą degtinę gaminti, taip pat pažadėjo pats padėti surasti R. V. tokią vietą bei priimti R. V. siūlomą kyšį – 400-500 Lt kas mėnesį bei naminę degtinę; taip pat sutiko informuoti R. V. apie policijos pareigūnų vykdomus reidus*⁵⁵.

*A. R., būdamas valstybės tarnautoju – Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie LR VRM Šiaulių rinktinės Joniškio užkardos pasieniečiu – policininku -, pažadėjo K. B. priimti 600 Lt kyšį savo naudai už neteisėtą neveikimą, t.y. transporto priemonės, gabenančios K. B. vaizdo ir garso aparatūrą, praleidimą per Lietuvos-Latvijos valstybinę sieną, neatliekant pasienio tikrinimo Kalvių pasienio kontrolės punkte, vėliau tą kyšį priėmė*⁵⁶.

- susitarimas priimti kyšį (lietuvių kalboje susitarimas reiškia santykių suderinimą, nustatymą)⁵⁷ suprantamas kaip kyšio gavėjo ir davėjo valių suderinimas priimti kyšį, kuomet

⁵³ Druskininkų miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-6-02/ 2003m.

⁵⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1993, P. 532

⁵⁵ Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 12-91/ 2004m.

⁵⁶ Joniškio rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-4-01/ 2004m.

⁵⁷ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1993, P.778

suderinamas dydis, perdavimo forma, veiksmai, kuriuos kaltininkas turi atlikti ar neatlikti kyšio davėjo interesais. Susitarimas iš esmės reiškia tą patį pažadėjimą;

- kyšio reikalavimas (lietuvių kalboje reikalavimas reiškia primygtinį prašymą, vertimą kažką daryti)⁵⁸ apibrėžiamas kaip raštu, žodžiu ar konkludentiniais veiksmais išreikštas kaltininko noras gauti sau ar tretiesiems asmenims kyšį. Pareikalauta gali būti atvirai arba su užuominomis. Reikalavimas turi būti realus, t.y. susijęs su tikru gavėjo ketinimu gauti kyšį už savo veikimą ar neveikimą. Reikalavimo baigtumas sietinas su momentu, kai potencialus davėjas buvo informuotas apie būtinumą duoti kyšį. Praktikoje tai dažnai pasitaikančios veikos, pvz.:

A. U. Vilniaus miesto 2-osios apylinkės teismo buvo nuteistas už tai, kad reikalavo ir priėmė kyšį už jo, kaip valstybės tarnautojo (Vilniaus miesto socialinės paramos centro Globos ir rūpybos skyriaus vyr. inspektoriaus) veikimą kito asmens naudai: A. U. pažadėjo liudytojai V. K. skubiai, be eilės išduoti invalido vežimėlį ir už tai pareikalavo jam perduoti 150 Lt kyšį⁵⁹;

M.E. N. pripažintas kaltu, padarius nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 225 str. 2d., nes jis, būdamas valstybės pareigūnas, t.y. eidamas Valstybinės darbo inspekcijos Panevėžio skyriaus darbo inspektoriaus pareigas, jam paskirtoje inspektuoti P. R. individualioje įmonėje nustatęs nepašalintus įstatymų pažeidimus darbo ir darbų saugos srityje ir žodžiu pranešęs įmonės savininkui P. R. apie gresiančią jam už tai administracinę baudą pagal LR ATPK 41 str., nurodydamas galimybę jos išvengti bei pažadėdamas ateityje jo įmonės neinspektuoti ir jo administracine tvarka nebausti, reikalavo bei prižadėjo priimti kyšį – kas mėnesį po 400 Lt už jo kaip pareigūno neveikimą duodančiojo kyšį asmens P. R. naudai⁶⁰;

M. J. ir V. M. nuteisti pagal LR BK 225 str. 1d. už tai, kad būdami valstybės pareigūnais (Šalčininkų rajono policijos komisariato Savivaldybės policijos Jašiūnų policijos nuovados jaunesnieji inspektoriai), pareikalavo iš brolių V. ir J. K. 2000 Lt kyšio savo naudai už teisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. baudžiamosios bylos nekėlimą šių brolių atžvilgiu dėl plėšimo, padaryto grupės iš anksto susitarusių asmenų, ir vėliau dalį reikalauto kyšio priėmė⁶¹;

- kyšio provokavimas gali būti suvokiamas kaip kurstymas padaryti nusikaltimą, bet ne visai atitinka tą sąvoką. Tai tokie kaltininko veiksmai, kai jis sąmoningai sukuria tokią faktinę situaciją ar aplinkybes, kuomet interesantas subjektyviai ir net dažniausiai objektyviai savo problemų sprendimo būdą mato tik kyšio davime, ir tokiais atvejais nėra jokio objektyvaus reikalavimo gauti kyšį, kurį būtų galima kažkaip užfiksuoti. Tai gali pasireikšti vilkinimu priimti sprendimą, informavimu apie galimybes pagreitinti sprendimo priėmimą ir davus kyšį asmuo tik išloštų. Provokavimas turi būti realus, o jo baigtumo momentas sietinas su informavimo momentu, kai asmuo potencialiam davėjui leidžia suprasti kyšio davimo naudą:

V. Š. ir G. Š. nuteisti už tai, kad būdami valstybės tarnautojais, nustatę administracinius teisės pažeidimus (t.y. kad Ž. K. perdavė motociklą Jawa be transporto priemonės dokumentų važiuoti K. B., neturinčiam su savimi vairuotojo pažymėjimo, ir K. B. be šių dokumentų ir motociklininko šalmo pavojingai vairavo minėtąjį motociklą, tamsiu paros metu neįsijungdamas šviesų) ir dėl

⁵⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1993, P.651

⁵⁹ Vilniaus miesto 2-osios apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-123-20/ 2002m.

⁶⁰ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1NSA-04-00274/ 2003m.

⁶¹ Šalčininkų rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1-01/ 2003m.

padarytų administracinių pažeidimų sulaukę Ž. K. bei K. B., nurodydami pastariesiems, kad už jų padarytus administracines teisės pažeidimus bus paskirtos baudos nuo 200 iki 500 Lt, kad jie gali būti uždaryti dvylikai parų arešto, o motociklas bus nugabentas į Raseinių policijos komisariatą, ir jiems reikės sumokėti motociklo transportavimo išlaidas, provokavo Ž. K. ir K. B. duoti kyšį už savo kaip valstybės tarnautojų neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus; vėliau priėmė 200 Lt kyšį⁶².

A. D. nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautoju, t.y. dirbdamas Kauno raj. PK KP NTS Domeikavos poskyrio tyrėju, atlikdamas ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje dėl asmeninio turto vagystės iš garažo ir gavęs informacijos, kad tos nusikalstamos veikos padaryme dalyvavo nepilnametis A. M., neteisėtai neveikdamas, neišsiaiškinęs vagystės aplinkybių ir taip grubiai pažeisdamas BPK 2 str. numatytą pareigą atskleisti nusikalstamas veikas, už nepilnamečiui A. M. pranešimo apie įtarimą neįteikimą, jo galimai padarytos veikos nuslėpimą, provokavo jo motiną L. M. pasiūlyti ir duoti jam nenustatyto dydžio, bet ne didesnę kaip 1500 Lt kyšį; vėliau savo naudai tiesiogiai priėmė iš L. M. 1200 Lt kyšį⁶³.

Kalbant apie kyšio provokavimą, reikėtų pasakyti, kad jis kaip savarankiškas nusikaltimas buvo numatytas sovietiniuose baudžiamuosiuose įstatymuose. Kyšininkavimo nusikaltimų provokacija buvo suprantama kaip tyčiniai valstybės pareigūno veiksmai, kuriais siekiama kokiam nors asmeniui sudaryti sąlygas padaryti kyšininkavimo nusikaltimą ir tuo remiantis šį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Kaip pastebi L. Pakštaitis, kyšininkavimo nusikaltimų sudėtis buvo išskirtinė, nes įstatymų leidėjas kyšio provokavime matė atskiro nusikaltimo kokybę, - provokavimas padaryti kitus nusikaltimus nebuvo kriminalizuotas atskiromis sudėtimis⁶⁴.

Visos veikos gali būti padarytos tiesiogiai arba netiesiogiai. Tiesioginis kyšininkavimas pasireiškia paties kyšio gavėjo atliktu priėmimu, pažadėjimu, provokavimu ir pan., pvz:

E. M. ir R. Š. nuteisti už tai, kad būdami valstybės pareigūnais (E. M. – Panevėžio rajono policijos komisariato kriminalinės policijos ekonominių nusikaltimų tyrimo grupės vyresniuoju inspektoriumi, o R. Š. – jaunesniuoju inspektoriumi) iš V. L., turinčio individualią įmonę, už tai, kad netikrintų jo įmonės veiklos, o jis pats nebūtų perduotas administracines nuobaudas taikymui, pareikalavo 3000 Lt, o vėliau priėmė 1000 Lt kyšį.⁶⁵

Netiesioginis kyšininkavimas yra dvejopas:

a) kyšis priimamas per tarpininkus, t.y. per trečiuosius asmenis, pvz., pinigai pareigūnui pervedami į banko kreditinę kortelę, o juos vėliau iš ten bet kurioje Lietuvos vietoje gali paimti banko kortelę turintis asmuo. Toks būdas dar vadinamas tarpininko kyšininkavimu;

b) kai kyšis gaunamas užmaskuotai, pvz., kaip dovana, vaisės, pusvelčiui įsigyjant privatizuojamus objektus ir t.t. Kaip pavyzdį galima pateikti šią Visagino miesto apylinkės teismo baudžiamąją bylą, kuri ne tik perėjo visas instancijas, bet ir LAT 2004m. kovo 9d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149/ 2004m. buvo gražinta iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Šioje byloje kyšį buvo bandoma užmaskuoti fiktyvia paskolos sutartimi:

⁶² Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-50-0476/ 2005m.

⁶³ Kauno miesto apylinkės baudžiamoji byla Nr. 1-00790-579/ 2005m.

⁶⁴ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 166

⁶⁵ LAT nutartis Nr. 2K-1/ 2004m.

A. P. nuteistas už tai, kad būdamas apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos Visagino skyriaus vyriausiuoju mokesčių inspektoriumi-kvotėju, turėdamas teisę atlikti pranešimų dėl finansinių pažeidimų tikrinimą ir priimti procesinį sprendimą, siekdamas nuslėpti, jog priėmė iš A. V. kyšį ir tuo padarė baudžiamajame įstatyme numatytą nusikaltimą, surašė tikrovės neatitinkančią paskolos sutartį: tuščiam popieriaus lape su jame esančiu A. V. parašu įrašė melagingas žinias apie tai, kad jis (A. P.) pusės metų laikotarpiui paskolino A. V. 6000 Lt, nors iš tikrųjų pastarasis pinigų iš jo nesiskolino, negavo ir tokio turinio sutarties nepasirašė⁶⁶.

Kyšininkavimas gali pasireikšti teisėtu arba neteisėtu veikimu, taip pat neveikimu vykdant įgaliojimus. Teisėtas veikimas ar neveikimas yra toks, kai kyšio gavėjas veikia savo įgaliojimų ribose, nepažeisdamas įstatymų:

R. K. buvo kaltinamas tuo, kad, būdamas valstybės tarnautojas ir dirbdamas Kauno teritorinės muitinės Geležinkelio poste, veikdamas bendrininkų grupėje iš asmenų, kurie pateikdavo dokumentus muitinės procedūroms atlikti, priėmė mažesnius nei 1 MGL vertės kyšius, už teisėtą veikimą vykdant savo įgaliojimus, t.y. už greitesnį eksporto procedūros dokumentų įforminimą. Suėjus baudžiamosios atsakomybės terminui, baudžiamoji byla R. K. atžvilgiu buvo nutraukta⁶⁷.

L. D. nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautoju- Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie VRM Utenos apskrities skyriaus inspektoriumi-, vykdydamas I. V. II veiklos patikrinimą ir sužinojęs, kad šios II savininko žmona S. V. įmonėje dirba be darbo sutarties, pareikalavo iš I. V. kyšio už savo teisėtą neveikimą, t.y. už administracinio teisės pažeidimo protokolo nesurašymą dėl žinomai nebūto darbo sutarties įstatymo pažeidimo (kitais tariant, L. D. neturėjo jokio pagrindo surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą) ir vėliau priėmė 4000 Lt kyšį⁶⁸.

Neteisėtas veikimas ar neveikimas reiškia, kad už kyšį pažeidžiamas įstatymas arba viršijami įgaliojimai. Tai gali būti:

a) veiksmai, nors ir priskirti subjekto kompetencijai, bet kuriuos, priešingai tarnybos interesams ir naudodamasis tarnybine padėtimi, jis atlieka neteisėtai (pvz., nesant pagrindo skiria lengvatinį kreditą, suteikia mokesčių lengvatą, priima neteisėtą ir neteisingą sprendimą byloje). Galima pateikti kiek įdomesnį pavyzdį, kai tokio pobūdžio nusikalstamą veiką padaro asmenys, neturintys teisės tikrinti dokumentų, surašyti administracinės teisės pažeidimų protokolą ar paskirti baudų:

R. K., būdamas valstybės tarnautojas ir eidamas Naujosios Akmenės Ramučių vidurinės mokyklos direktoriaus pareigas, minėtos mokyklos patalpose už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, t.y. už brandos atestato ir jo priedo suklastojimą, įrašant jame melagingus duomenis, neva M. Š. įgijo vidurinį išsilavinimą, prieš tai pažadėjęs priimti kyšį, tiesiogiai iš A. D. priėmė 900 Lt kyšį⁶⁹.

b) veiksmai, tiesiogiai nepriskirti jo kompetencijai, bet kuriuos dėl savo tarnybinės padėties, ryšių ir autoriteto jis gali atlikti kitų pareigūnų rankomis.⁷⁰ Taigi turimas tarpininkavimas. Štai

⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-337/2004m.

⁶⁷ Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-249/2004m.

⁶⁸ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-17/2005m.

⁶⁹ Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr.1-173-539/2005m.

⁷⁰ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.78

pavyzdys, puikiai iliustruojantis teiginį, jog kyšininkavimas dažnai eina greta piktnaudžiavimo tarnyba (LR BK 228 str.):

J. B. nuteista už tai, kad būdama valstybės tarnautoja, dirbdama Kauno m. savivaldybės Turto valdymo skyriaus Turto apskaitos ir kapitalo atstovavimo poskyrio viršininke, žinodama, kad K. V. nori laimėti Kauno m. savivaldybės organizuojamą konkursą dėl patalpų nuomos, tyčia piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, diskreditavo ir sumenkino savivaldybės kaip institucijos vardą, autoritetą bei valstybės tarnautojo vardą, t.y. žinodama, kad ji nėra Kauno m. savivaldybės nuolatinės Negyvenamųjų pastatų ir patalpų nuomos komisijos narė ir negali priimti sprendimų dėl šio konkurso, susitikimų su K. V. metu, siekdama turtinės naudos, pažadėjo jam padėti laimėti minėtą konkursą, paveikiant komisijos narius. Už šią paslaugą pareikalavo 6000 JAV dolerių neteisėto atlygio, kuriuos vėliau ir priėmė⁷¹.

Neveikimas – tai savo pareigų nevykdymas, kada tokia prievolė nustatyta, pvz., gavus kyšį, netikrinama asmens veikla, nors yra duomenų, kad tas asmuo užsiima neteisėtais darbais; nekeliama baudžiamoji byla ir pan. Pateiksime puikų pavyzdį šiam teiginiui iliustruoti:

E. Č. nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės pareigūnas, dirbdamas Kauno m. Žaliakalnio PK Prevencijos skyriaus inspektoriumi, atlikdamas pas R. G. patikrinimą dėl neteisėtos naminės gaminimo bei laikymo ir radęs butelių su skysčiu, skleidžiančiu alkoholio kvapą, surašė įvykio vietas apžiūros protokolą, tarnybinį pranešimą apie atliktą patikrinimą, bet šios medžiagos Žaliakalnio PK tarnybinių pranešimų žurnale neužregistravo; išsikvietęs R. G., pareikalavo 1000 JAV dolerių kyšio už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus ir tiesiogiai priėmė iš R. G. reikalauto kyšio dalį – 2180 Lt⁷².

Norint nustatyti teisėtumo arba neteisėtumo požymius, galima pasinaudoti tokia formule: ar tarnautojo, jam prilyginto asmens veiksmai bei sprendimai turėtų juridinę galią ir būtų ginami įstatymo, jei nebūtų kyšio.

Dar vienas objektyvusis požymis yra dalykas. Naginėjamo nusikaltimo dalykas yra kyšis. Kyšis suprantamas kaip bet kokia turtinė nauda, t.y. bet kokios vertybės, turtinio pobūdžio veiksmai, suteiktos paslaugos. Tie dalykai, kurie neturi objektyvios vertės, laikomi asmenine nauda ir kyšiu nepripažįstami. Detaliau kyšis bus aptartas vėliau, kadangi tai viena iš problemų, kylančių kvalifikuojant kyšininkavimo nusikaltimus.

Kalbant apie **subjektą**, tai juo yra valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Su subjektu taip pat kyla begalės problemų, todėl detaliau šis nusikalstamos veikos sudėties požymis bus aptartas vėliau.

Subjektyvieji požymiai apibūdinami tik tiesiogine tyčia, t.y. kaltininkas supranta, jog priima kyšį ar jo reikalauja, ir nori taip elgtis. Labai svarbu tai, kad kaltininkas suvoktų, jog vertybes jis gauna ne kitais tikslais, o būtent kaip kyšį. Jei kaltininkas manys, kad materialinės vertybės gaunamos teisėtai, t.y. jam grąžinama skola, atlyginama už darbą ir pan., tai jo veiksmuose nebus kyšininkavimo sudėties.

⁷¹ Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-53/ 2004m.

⁷² Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-342/ 2003m.

Tai savanaudiškas nusikaltimas, tačiau straipsnio dispozicijoje motyvas ir tikslas nėra įvardijami kaip būtinieji sudėties požymiai. Visgi, dažno mokslininko nuomone, motyvas labai svarbus. Jis apsprendžia, yra ar nėra kyšininkavimas, tad visada privalo būti įrodytas. Kvalifikavimui reikšmės neturi, ar kaltininkas įvykdė tai, dėl ko kyšis buvo priimtas, tačiau svarbu tai, jog kyšis priimamas dėl to, kad kažkas būtų atlikta ar neatlikta, t.y. dėl paties motyvo.

Apžvelgus LR BK 225 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėtį, tampa akivaizdu, kad įstatymų leidėjas kyšininkavimo sudėtyse didžiausią dėmesį skiria objektyviesiems požymiams. Ir tai labai svarbu, siekiant tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą bei traukiant asmenis baudžiamojon atsakomybėn už šių nusikalstamų veikų padarymą.

Dar vienas klausimas, kurį norėtusi paliesti, - kyšininkavimas privačiame sektoriuje. Versle kyšininkaujama siekiant patenkinti ūkinės, komercinės veiklos interesus, o BK į galimą kyšininkavimą dėmesį kreipia tik tada, kai privatus verslininkas turi viešojo administravimo įgaliojimus ar teikia viešąsias paslaugas. Tačiau kyšininkauti galima ir sudarant verslo sandorius, pvz., priimti kyšį už nepalankaus savo bendrovei sandorio sudarymą, taip darant jai žalą bei nusižengiant sąžiningam ūkininkavimui, tačiau jokia būdu ne viešiesiems interesams. Kita vertus, nekontroliuojama ir neribojama, privačiu verslu grindžiama, ūkininkavimo sistema gali kelti pavojų visuomenės saugumui, valdymo tvarkai ar net žmonių saugumui. Todėl baudžiamasis įstatymas savyje turėtų sutalpinti abu aspektus, t.y. atsakomybę už kyšininkavimą tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose.

Tačiau Lietuvos įstatymo leidėjų sprendimo vienoje BK normoje patalpinti net tik kyšininkavimą valstybės tarnyboje, bet ir privačioje sferoje, teisingumu abejoja dalis šio klausimo tyrinėtojų. L. Pakštaičio nuomone, pasirinktas variantas nėra geras todėl, kad minėtose sferose egzistuoja “skirtingi standartai”: valstybės tarnyboje ar realizuojant viešuosius interesus už suteiktas paslaugas ar priimtus sprendimus negalimos jokios dovanos ar dėmesio ženklai, tuo tarpu verslo aplinkoje dovanos, dėmesio ženklai ir panašūs įvairaus atlygio dalykai yra visiškai suprantami bei priimtini. Bendrovės vadovas iš kito bendrovės vadovo už sandorio sudarymą gali priimti dovaną, ir to jokios teisės normos jam nedraudžia⁷³. Šis mokslininkas pasisako už tai, kad baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas komercinėje veikloje būtų įtraukta į BK XXXI skyrių, t.y. Nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai. Nuomonė argumentuojama tuo, kad naujojo BK 225 str. ir 230 str. pagal subjektą saugo tik viešuosius interesus, bet ne sąžiningumą versle. Todėl tai, kas konstruojant įstatymą atrodė kaip įstatymo supaprastinimas ir priimtina naujovė, iš tiesų gerokai pakoregavo kriminalizavimą, manytina, neigiama linkme.

⁷³L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 135

A. Abramavičius taip pat išreiškė pagrįstas abejones dėl tarnybinių sudėčių ūkininkavimo tvarkai atsisakymo, dėl galimybės valstybės tarnautojui prilygintus asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamas veikas, padarytas verslo sferoje: “Remiantis BK 230 str. pateiktu subjekto apibrėžimu, už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik toks nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje dirbantis ir komercine, ūkine ar finansine veikla besiverčiantis asmuo, kuris dar, be to, turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus. Tačiau, vadovaujantis įstatyme pateikta viešojo administravimo samprata, labai diskutuotina tampa galimybė už piktnaudžiavimus savo įgaliojimais ar pareigomis patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal naujo BK Specialiosios dalies XXXIII skyriaus straipsnius tuos einančius vadovaujamas pareigas ar turinčius tam tikrus įgaliojimus asmenis, kurie verčiasi komercine, ūkine, profesine arba finansine veikla, neadministruodami viešųjų paslaugų⁷⁴ .

Išnagrinėjus teisminę praktiką, šio darbo autorei nepavyko aptikti nė vienos bylos, kurioje baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą pagal LR BK 225 str. būtų patrauktas asmuo, atstovaujantis privatųjį sektorių. Tai perša išvadą, kad asmenys, einantys vadovaujamas pareigas ar turintys įgaliojimus ir besiverčiantys komercine, ūkine, profesine ar finansine veikla bei savo interesus bandantys patenkinti įstatymų uždraustomis priemonėmis arba būdais, pasinaudodami baudžiamųjų įstatymų spragomis, gali nevaržomai siekti sau naudos, nepaisydami jokių sąžiningumo, teisingumo, etikos principų. Nors korupcijos mastai išties dideli (apie tai galima spręsti iš nuolat kylančių skandalų bei viešumon iškylančių atvejų dėl kyšininkavimo), deja, bent jau privačiame sektoriuje padaryti kyšininkavimo nusikaltimai praktiškai neišaiškinami (dažniausiai pasitaikantis argumentas – nėra nusikaltimo sudėties kaltinamojo veiksmuose), o juos padarę asmenys ir toliau veikia nebaudžiami.

Todėl pritartume jau minėtų autorių nuomonei, jog baudžiamoji atsakomybė už veikas, padarytas komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje, būtų numatyta atskirame straipsnyje ir įtraukta į BK XXXI skyrių. Taip būtų pašalinta egzistuojanti baudžiamųjų įstatymų spraga, kada asmenys, atstovaujantys privatųjį sektorių, savo interesus bandantys patenkinti įstatymus pažeidžiančiomis priemonėmis, lieka nenubausti, be to, būtų užtikrinta sąžiningumo versle apsauga.

Apibendrinant visa tai, galima teigti, kad priėmus naująjį BK, kuriame buvo išplėsta kyšininkavimo sudėtis, priartėta prie tarptautinių standartų kovojant su korupcija, o kartu ir įtvirtintas naujas požiūris į šias veikas. Lyginant su 1961m. BK, pastebima tendencija švelninti bausmes už šiuos nusikaltimus, plėsti nusikalstamų veikų, laikomų kyšininkavimu, ratą. Ir vis dėlto

⁷⁴ A. Abramavičius. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį LR BK // Teisė, 2003, Nr. 48, P. 12

kyšininkavimo nusikaltimai išlieka pakankamai latentiški ir gan sunkiai įrodomi, mat teisėsaugos institucijos stengiasi sulaikyti įtariamąjį tik tada, kai jis gauna visą ar bent dalį kyšio, nors dažnai užfiksuojamas pažadas ar net reikalavimas, kas pagal įstatymą laikoma baigtu nusikaltimu.

4. Problemos, su kuriomis susiduriama kvalifikuojant kyšininkavimą

Praktikoje, norint kaltininkui inkriminuoti kyšininkavimą, iškyla begalės problemų. Nežiūrint to, kad BK numato visą eilę alternatyvių veikų, kurių kiekvienos atlikimas laikomas baigtu nusikaltimu, vis dar laukiama, kol kaltininkas priims kyšį, nors užtenka užfiksuoti pažadą ar susitarimą, įrodyti reikalavimą ar provokavimą duoti kyšį. Tokia įstatymų leidėjo pozicija siekiama palengvinti institucijų, taikančių BK 225 str. praktikoje, veiklą, mat kyšininkavimas gali įgauti labai įvairias, dažnai sumaniai užslėptas, netgi rafinuotas formas. Ir tai tik viena problemų.

Praktika rodo, kad daug neaiškumų kyla dėl kyšininkavimo subjekto, dėl dalyko, atribojant kyšininkavimą nuo kitų nusikalstamų veikų, taip pat santykis tarp kyšio ir dovanos. Todėl šioje darbo dalyje bus plačiau panagrinėtos šios problemos.

4.1. Subjekto problema

BK nurodo, jog kyšininkavimo subjektas yra valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Detalesnis šių subjektų išaiškinimas pateikiamas BK 230str. „Baudžiamąja teisine prasme valstybės tarnautojas turi atitikti tokias sąlygas: a) institucijos, kurioje jis dirba, priklausomybė; b) valdžios atstovų įgalinimų turėjimas arba administracinių įgalinimų turėjimas. Valdžios atstovas – tas, kuris duoda nurodymus nepavaldiems darbo santykių prasme asmenims (prokurorai, muitininkai, policininkai). Turintis administracinius įgaliojimus – tai duodantis nurodymus darbo santykiuose pavaldiems asmenims (bet kokio lygio viršininkai, administratoriai)“.⁷⁵

Lygindami su 1961m. BK 290str., matome, kad 230 str. pateikia nemažai naujovių. Viena jų yra ta, kad valstybės tarnautojams korupcinių nusikaltimų atvejais prilyginami ir asmenys kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos, kuriems atlyginimas mokamas iš tos valstybės ar joje įregistruotos, taip pat tarptautinės organizacijos lėšų. Kita naujovė ta, kad subjektais laikomi ne tik valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti asmenys, bet ir oficialūs kandidatai į visų 230 str. išvardintų kategorijų pareigas. Kaip pažymi L. Pakštaitis, „šios nuostatos atsiradimas sąlygotas užsienio valstybių kriminalizacijos patirties perėmimo. Akivaizdu, kad taip išplečiama baudžiamosios atsakomybės už kyšininkavimą taikymo sritis ir sudaroma prielaida korupcijos prevencijai – įstatymas įgalioja teisėsaugos pareigūnus traukti atsakomybėn asmenis, dar neinačius tam tikrų pareigų, tačiau esančius kandidatais į jas, kurie už kyšius padėtų daryti įtaką įvairių interesų patenkinimui“⁷⁶.

⁷⁵ V. Piesliakas. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.

⁷⁶ L. Pakštaitis. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje // Teisė, 2001, Nr.41, P.129

Misiūnas J. taip pat nurodo, kad subjektas turi atitikti tam tikrus požymius: a) tam tikra valstybės institucija, kurioje dirba asmuo; b) asmens statusu, kurio turinį atskleidžia užimamos pareigos, vykdomos funkcijos ar suteikiami įgaliojimai; c) atlyginimo mokėjimo šaltiniu⁷⁷. Todėl BK įtvirtinta sąvoka „valstybės tarnautojui prilygintas asmuo“ ir sukelia problemas, mat į šią sąvoką patenka ir žemėtvarkininkai, asmenys, vykdytys techninę apžiūrą, taip pat dar keletas privačių sferų, kadangi teikia viešąsias paslaugas ar turi administracinius įgaliojimus.

Taigi panagrinėkime BK 230 str. 3d., kuri sako, jog „valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kurioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas“⁷⁸. Vadovaujantis šia nuostata, už kyšininkavimą bus baudžiami ir tie asmenys, kurie dirba privačiame sektoriuje, žinoma, jei atitiks tris alternatyvias sąlygas, t.y. turės administracinius įgaliojimus, teisę veikti tos įmonės, įstaigos, organizacijos vardu arba teiks viešąsias paslaugas.

Asmuo, užsiimantis profesine veikla, - tai asmuo, kuris pagal darbo sutartį ar licenciją užsiima tam tikros profesijos veikla, reikalaujančia specialaus išsilavinimo ar žinių, patirties ar įgūdžių. Tai būtų advokatai, notarai, antstoliai, vertėjai, konsultantai, draudimo agentai, gydytojai, architektai ir t.t. Žiūrint iš BK 230 str. pozicijų, esminis dalykas yra tai, kad kai kuriais atvejais tokie asmenys veikia turėdami administracinius įgaliojimus ar teikia viešąsias paslaugas.

Kalbant apie asmenis, užsiimančius profesine veikla, reikėtų trumpai išskirti keletą problemų. Pirmiausia dėl advokatų. Tradiciškai advokato veikla nepatenka nei į viešųjų paslaugų, nei į administravimo kategoriją⁷⁹. Todėl advokato veiksmai, kai jis ima kyši, žadėdamas už jį paveikti tam tikrą asmenį, kad šis atliktų tam tikrus veiksmus, L. Pakštaičio siūlymu, turėtų būti vertinami kaip tarpininko kyšininkavimas pagal LR BK 226 str.⁸⁰.

Atskirą problemą sudaro ir notaro teisinis statusas. Notarų negalima pavadinti nei „tarnautojais“, nei „pareigūnais“, nes jie neturi LR BK 230 str. įvardytų būtinųjų požymių – nedirba valstybės tarnyboje ir atitinkamose kodekse įvardintose institucijose, neturi administracinių įgaliojimų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, komentuodamas notaro kaip specialaus subjekto padėtį, konsultacijoje remiasi Notariato įstatymu ir teigia, kad notaras yra valstybės pareigūnas⁸¹. Tačiau L. Pakštaitis su tuo nesutinka ir teigia, jog tokia pozicija sudaro prielaidas taikyti analogiją, nes baudžiamosios teisės reguliavimo klausimai pateikiami LR BK, o Notariato įstatymas BK

⁷⁷ J. Misiūnas. Nusikaltimai valstybės tarnybai: įstatymų reformos fiasko // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.18

⁷⁸ LR Baudžiamasis kodeksas (2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314 redakcija) // Valstybės žinios, 2004, Nr. 108-4030

⁷⁹ Kaip nurodyta LR Advokatūros įstatymo 4 str. 3d. (2006m. birželio 13 d. įstatymo Nr. X-683 redakcija), advokato veikla yra teisiųjų paslaugų teikimas. Advokato veikla nėra komercinė ūkinė // Valstybės žinios, 2006, Nr.72-2695

⁸⁰ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 125

⁸¹ LAT nutartis 2K-1002/ 2001m.

atžvilgiu negali būti taikomas⁸². Kitaip tariant, negalima šalutiniu įstatymu išplėsti baudžiamosios teisės teisinio reglamentavimo srities.

Viešasis administravimas, kaip nurodyta šio įstatymo 2 str. 1 d., - tai įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems norminiams teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą⁸³.

Viešosios paslaugos definicija pateikta Viešojo administravimo įstatymo 2 str. 18 d., kur ji apibūdinama kaip „valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas“⁸⁴. Tame pačiame straipsnyje nurodyta, kad įstatymo numatytais atvejais bei tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys.

Taigi BK 230str. 3d. akivaizdžiai parodo įstatymo leidėjo ketinimus plėsti baudžiamosios atsakomybės už kyšininkavimą ribas, mat į subjektų ratą patenka ne tik viešajam sektoriui priklausantys, bet atstovaujantys ir privatųjį. Kaip nurodo prof. V. Piesliakas, valstybė reguliuoja užsiėmimo bet kokia komercine veikla sąlygas siekdama kad jos būtų palankios ir vienodos visiems subjektams, besiverčiantiems tokia veikla. „Šio reguliavimo esmė ta, kad valstybė įstatymais nustato užsiėmimo visų rūšių veikla tvarką ir kartu riboja įvairių ūkio subjektų galimybę užsiimti tam tikru verslu“⁸⁵.

Jei grįžtume prie BK 230str. 1d., tai rastumėme paaiškinimą, kas patenka po sąvoka „valstybės tarnautojas“. Tai būtų „valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas“⁸⁶.

Pagal Valstybės tarnybos įstatymo 2 str. 2d., valstybės tarnautojas – fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis nurodytą viešojo administravimo veiklą⁸⁷.

⁸² L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 124

⁸³ Viešojo administravimo įstatymas (2006m. birželio 27 d. įstatymo Nr. X-736 redakcija) // Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2975

⁸⁴ ten pat

⁸⁵ V. Piesliakas. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai ekonomikai (4) // Teisės problemos, 1994, Nr. 2, P.39

⁸⁶ LR Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

⁸⁷ Valstybės tarnybos įstatymas (2006m birželio 8 d. įstatymo Nr. X-673 redakcija) // Valstybės žinios, 2006, Nr. 72-2689

Valstybės politikai – tai asmenys, tiesiogiai ar netiesiogiai išrinkti į pareigas LR piliečių arba atstovaujamosios valdžios paskirti politinei programai įvykdyti. Tai Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Seimo nariai, Ministras Pirmininkas ir ministrai, merai bei savivaldybių tarybų nariai.

Viešojo administravimo valstybės tarnautojas – tai valstybės tarnautojas, dirbantis valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje ir atliekantis įstatymų ir jų pagrindu priimtų teisės aktų nustatytas viešojo administravimo funkcijas.

Valstybės ar savivaldybių institucijos – tai atstovaujamosios, vykdomosios, teisminės, kontrolės institucijos, valstybės vadovas ir kitos institucijos, nurodytos Viešojo administravimo įstatyme.

Valstybės ar savivaldybių įstaigos – Seimo kanceliarija, Prezidentūra, Vyriausybės kanceliarija, Vyriausybės įstaigos ir įstaigos prie ministerijų bei joms pavaldžios įstaigos, Vyriausybės atstovų tarnybos, apskričių viršininkų administracijos ir apskričių įstaigos, savivaldybių sudarytos administracijos, įstaigos, tarnybos ar seniūnijos, taip pat kitos valdžios, teisingumo ar kontrolės įstaigos, turinčios įstatymų joms suteiktus įgaliojimus ir atliekančios joms pavestas viešojo administravimo funkcijas.

Teisminės institucijos – Konstitucinis Teismas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai, prokuratūra.

Teisėsaugos institucijos – tai Vidaus reikalų ministerija, Valstybės saugumo departamentas, Specialiųjų tyrimų tarnyba.

Valstybės kontrolės bei priežiūros institucijos yra valstybės kontrolierius, Seimo kontrolieriai, Vyriausybės atstovas, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierius, savivaldybės kontrolierius. Joms prilygintos institucijos yra tokios, kurios be kitų savo pagrindinių funkcijų atlieka įstatymų nustatytų taisyklių bei tvarkos laikymosi kontrolę bei priežiūrą joms priskirtose reguliavimo srityse.

Valdžios atstovo funkcijos, K. Jovaišos nuomone, turi būti suvokiamos kaip asmens, dirbančio anksčiau išvardintose institucijose, teisė ir pareiga suteiktų įgaliojimų ribose duoti įsakymus, nurodymus, išleisti nutarimus, potvarkius ir kitus sprendimus, kurie privalomi įstaigoms, įmonėms ar organizacijoms, nepriklausomai nuo jų žinybinės priklausomybės ir pavaldumo. Be to, tie valdiniai įgaliojimai, esant reikalui, gali būti užtikrinami valstybės prievartos priemonėmis (administracinėmis, baudžiamosiomis ir kt.)⁸⁸.

Administraciniai įgaliojimai BK 230 str. 1d. prasme – tai išvardintų institucijų ar jų struktūrinių padalinių vadovavimas, jų veiklos planavimas ir kontroliavimas, pavaldinių darbo organizavimas, drausmės palaikymas.

⁸⁸ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.72

Kaip matome, kyšininkavimo subjektų ratas iš tiesų labai platus. Išanalizavus, kas priklauso valstybės tarnautojams, kvalifikuojant nusikaltimus sunkumų neturėtų kilti, tačiau praktikoje ne visada taip būna, pvz.:

A. L., R. S., A. V., A. Š. buvo kaltinami pagal 1961m. BK 282str. 1d. už tai, kad, dirbdami KAM valstybinės sienos apsaugos tarnybos APKPP Kenos pasienio kontrolės posto kontrolieriais, neteisėtai pro pasienį praleido į Lietuvą atvykusius Rusijos piliečius V. K., F. J., A. F., padarydami atžymas jų pasuose apie atvykimą bei pareikalavdami 100 JAV dolerių. Teismas perkvalifikavo teisiųjų veiksmus į BK 267str, motyvuodamas tuo, kad nerastas kyšio dalykas, be to, teisiams nėra pareigūnai⁸⁹.

Nors už kyšininkavimą dažniausiai įkliūna ir nuteisiami policijos komisariatų darbuotojai (patruliai, viešosios, kriminalinės policijos tyrėjai ir pan.) – tokią išvadą galima daryti panagrinėjus teisminę praktiką -, tačiau galima aptikti atvejų, kai nuteisiami ir žymiai atsakingesnes pareigas užimantys asmenys, pvz., antstoliai:

V. M. nuteistas už tai, kad dirbdamas antstoliu teismo antstolių kontoroje prie Vilniaus m. pirmojo apylinkės teismo pareikalavo iš St. G. 1000Lt kyšio ir pažadėjo už jį atidėti priverstinį išieškojimą į St. G. turtą bei tą kyšį priėmė⁹⁰.

Dar vienas esminis pokytis, atsiradęs kartu su naujuoju BK, kalbant apie kyšininkavimo kriminalizavimą, yra juridinio asmens atsakomybė (225 str. 5d.). Tai labai svarbu, kadangi pasitaiko nemažai atvejų, kai kyšininkauja paprastas asmuo, tačiau jis atstovauja juridiniam asmeniui ir veikia juridinio asmens naudai bei interesais. Kad būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, juridinis asmuo turi atitikti BK 20str. nurodytas sąlygas, t.y. jei veiką padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą, taip pat jei nusikalstamą veiką padaro juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl vadovaujančio asmens nepakankamos priežiūros ir kontrolės. Be to, juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens atsakomybės. Kartu BK 20str. 5d. nustato, jog baudžiamojon atsakomybėn netraukiama valstybė, valstybės ir savivaldybės institucija ar įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija.

Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė siejama su tuo, kad šiuolaikinė valstybė turi numatyti realius svertus įvertinti nusikalstamą elgesį pasauliniu mastu bei nustatyti realią atsakomybę ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Be to, pasisakoma už tai, kad juridiniam asmeniui būtų skiriamos veiksmingos, tinkamos ir atgrasios sankcijos, kurioms priklauso baudžiamųjų įstatymų ar kitų teisės aktų numatytos piniginės baudos ar sankcijos, pvz., pagalbos ar privilegijų neteikimas, laikinas ar nuolatinis draudimas verstis prekyba, teisminė priežiūra arba likvidavimas teismo sprendimu. Tokios gana griežtos sankcijos, manytina, yra tam tikra prevencinė

⁸⁹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr.1-93/ 1996m.

⁹⁰ LAT nutartis Nr.2K-1002/ 2001m.

priemonė, sukurianti papildomą vidinį kontrolės mechanizmą, kurio esmė – dirbančių asmenų tarpusavio kontrolė, siekiant išvengti visiems bendrų neigiamų pasekmių (juridinio asmens atsakomybės).

Vis dėlto, kaip pastebi L. Pakštaitis, juridinis asmuo, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektas, yra išvestinis, jo subjektiškumas baudžiamąja teisine prasme nesiderina su nusistovėjusiais baudžiamaisiais teisiniais principais, realus jos pritaikymas susijęs su įvairiais objektyvaus ir subjektyvaus pobūdžio sunkumais⁹¹. Todėl ir pati juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už rimtus teisės pažeidimus nėra lengvai pasiekiamas tikslas (rasti bylų, kuriose baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą būtų patrauktas juridinis asmuo, nepavyko).

Iš esmės apie juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę galima kalbėti tik tuomet, kai kyšininkauja kitų – nevalstybinių juridinių asmenų darbuotojai ir tai daro juridinio asmens interesais. Kadangi tokios situacijos itin retos, juridinių asmenų atsakomybė už kyšininkavimą yra daugiau teorinė galimybė negu realiai gresianti atsakomybės forma. Tad galima sutikti su autoriais, teigiančiais, kad šiai atsakomybės rūšiai lieka labiau prevencinis vaidmuo ir bauginimo nedaryti tokių veikų galimybė.

Tiesa, reikėtų akcentuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aktualumą papirkimo (BK 227 str.) atvejais, nes tuomet kiti juridiniai asmenys, kurie nėra valstybės ar savivaldybės institucijos, suinteresuoti realizuoti savo interesus pasinaudojant korupcinėmis papirkimo veikomis.

Pabaigai būtų tikslinga pažvelgti, kaip kyšininkavimo subjektai traktuojami tarptautiniuose dokumentuose. Pvz., ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos nurodo, kad „a) valstybės pareigūnas – tai „pareigūnas“, „valstybės tarnautojas“, „meras“, „ministras“ arba „teisėjas“ kaip šie terminai apibrėžiami tos valstybės, kurioje asmuo vykdo minėtas funkcijas, nacionalinėje teisėje ir kaip yra taikomi tos valstybės baudžiamojoje teisėje; b) sąvoka „teisėjas“ apima prokurorus ir teismines pareigas einančius asmenis; c) su kitos valstybės pareigūnu susijusių procesinių veiksmų atveju baudžiamąjį persekiojimą vykdanči valstybė gali taikyti valstybės pareigūno sąvoką tik tiek, kiek šios sąvokos apibrėžimas atitinka jos nacionalinę teisę“ (1str.)⁹². Taigi kvalifikuojant nusikaltimus reikia vadovautis savo šalies įstatymais, apibrėžiančiais kyšininkavimo subjektus. Plačiau šis klausimas buvo aptartas antroje darbo dalyje.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad kol kas nėra vieningos teismų praktikos. Kadangi subjektų ratas išplėstas, kiekvienu konkrečiu atveju reikia įvertinti, ar kaltininkas patenka į įstatymų apibrėžtą ratą ir gali būti traktuojamas kaip valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo.

⁹¹ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 140

⁹² 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853

4.2. Dalyko problema

Kyšininkavimo dalykas, kaip jau buvo minėta anksčiau, yra kyšis. Tačiau įstatymas nepaaiškina, ką tai reiškia. Baudžiamojoje teisėje kyšiu tradiciškai suprantama neteisėta turtinė nauda. Kartais literatūroje galima sutikti terminą „materialinė nauda“, bet materialumo požymis tapatina kyšį su daiktu, tuo tarpu akivaizdu, jog praturtinti kitą asmenį įmanoma suteikiant jam ne tik materialinę (daiktinę), bet ir nematerialinę naudą. Todėl geriausia kyšį apibūdinti kaip turtinę naudą. Turtinė nauda – tai tiek materialios, tiek nematerialios vertybės (pinigai, automobilis, buitinė technika, baldai, drabužiai, taip pat turtinės teisės, skolos panaikinimas, intelektinės veiklos rezultatų suteikimas). K. Jovaišas taip detalizuoja kyšio dalyką:

- a) turtinės vertybės – pinigai, vertybiniai popieriai, butai, brangenybės, antikvariniai daiktai;
- b) teisės į turta;
- c) nepagrįstai didelės palūkanos, mokamos už indėlius banke, ar beprocentinio kredito suteikimas arba atleidimas nuo turtinių įsipareigojimų vykdymo;
- d) nemokamai suteiktos mokamos paslaugos – sanatoriniai ar turistiniai kelialapiai, namo statyba, buto, automobilio remontas ir pan.⁹³

Kad kyšis gali įgauti labai įvairias formas, patvirtina ir teismų praktika. Žinoma, pinigai išlieka pačiu populiariausiu kyšio dalyku. Įdomesni pavyzdžiai:

D. J. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės pareigūnu, dirbdamas Telšių rajono PK kelių policininku, už muzikinę centrą „Aiva“, kurio vertė 980 Lt, leido R. P. važinėti be vairuotojo pažymėjimo, nesuimdamas priemonių, t.y. nesurašydamas administracinio teisės pažeidimo protokolą bei garantavęs, kad jo nestabdysiąs ir esant bėdai padėsia.⁹⁴

V. L. nuteistas už tai, kad dirbdamas Vilniaus Transporto policijos komisariato kriminalinės policijos vyresnioju inspektoriumi ir būdamas valstybės pareigūnu iš R. Ž. pareikalavo kyšio, t.y. ne mažiau kaip 500Lt vertės automobilio „BMW“ variklio 256E1 už tai, kad nebūtų keliama baudžiamoji byla pastarojo atžvilgiu⁹⁵.

Z. Ž. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės pareigūnu, t.y. dirbdamas Vilniaus rajono policijos komisariato kelių policijos policininku, pareikalavo iš K. B., kaltinamo mirtinai sužalojus žmogų, jam priklausančio automobilio VAZ-21011 už nepranešimą apie K. B. buvimo vietą ir automobilio slėpimą⁹⁶.

V. K., būdamas valstybės tarnautoju, dirbdamas Kauno m. VPK Transporto policijos komisariato kriminalinių nusikaltimų tyrimo skyriaus vyresnioju inspektoriumi, vykdydamas pavestas pareigas, nustatęs, kad V. N. neteisėtai, neturėdama licencijos spalvotojo metalo laužui bei atliekoms supirkti, nupirko 42 kg spalvotųjų metalų laužo, t.y. padarė administracinį teisės pažeidimą, surašė paėmimo protokolą bei paėmė iš V. N. padaryto administracinio teisės pažeidimo dalyką – 42 kg spalvotųjų metalų laužo – bei V. N. rašytinį paaiškinimą. Tačiau, veikdamas V. N.

⁹³ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P. 76

⁹⁴ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-44/ 1999m.

⁹⁵ LAT nutartis Nr. 2K-329 / 2003m.

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr.1-353/ 1996m.

*neteisėtai interesais tyčia nesurašė V. N. administracinio teisės pažeidimo protokolo, tyčia nuslėpė nuo Kauno m. Transporto policijos komisariato vadovybės surinktą administracinio teisės pažeidimo medžiagą bei dalyką – 42 kg spalvotųjų metalų laužo*⁹⁷. Ši byla puikiai iliustruoja, kad praktikoje piktnaudžiavimas tarnyba eina greta kyšininkavimo ir neretai šios nusikalstamos veikos persipina viena su kita.

*M. Ž., būdamas valstybės pareigūnu, dirbdamas Kauno rajono Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos Valstybinės priešgaisrinės priežiūros inspekcijos vyresniuoju inspektoriumi majoru, vykdydamas savo įgaliojimus ir nustatęs priešgaisrinę saugą reglamentuojančių norminių aktų reikalavimų pažeidimus, surašė nurodymą dėl objekto priešgaisrinės būklės pagerino. Vėliau už neteisėtą savo veikimą - sodo namelio pripažinimo tinkamu naudoti akto surašymą, neištaisius rastų pažeidimų, pareikalavo iš E. Z. kyšio – stiklinių durų saunai; galiausiai priėmė iš E. Z. 200 Lt kyšį*⁹⁸.

*G. D. nuteistas už tai, kad dirbdamas Raseinių PK Viešosios policijos prevencinės tarnybos apylinkės jaunesniuoju inspektoriumi ir vykdydamas įgaliojimus, savo naudai iš piliečio R. V. tiesiogiai priėmė 2,5 litro naminės degtinės, supiltos į plastikinį butelį, bei 200 Lt kyšį už neteisėtą veikimą – informacijos apie policijos organizuojamus reidus, patikrinimus suteikimą; saugumo užtikrinimą R. V. laikant ir realizuojant naminę degtinę, ir neteisėtą neveikimą - netrukdydama R. V. užsiimti neteisėta veikla laikant ir realizuojant naminę degtinę; nesiėmimą priemonių užkirsti kelią tokiai neteisėtai veiklai ir nepranešimą apie tai teisėsaugos institucijoms*⁹⁹.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, asmeninė nauda nelaikoma kyšiu, nes neturi objektyvios vertės. Taigi kyšiu nepripažįstami teigiami, pataikūniški atsiliepimai spaudoje, posėdžiuose, mitinguose, pagyrimas, protegavimas, bučinys, taip pat seksualiniai santykiai. Nors dėl pastarojo dalyko galima išgirsti įvairių nuomonių. Teigiama, kad jei tarnautojas, santykiaudamas su moterimi, supranta, kad jai sumokėjo kažkas kitas, tai iš tikrųjų turime kyšininkavimą. Tačiau didžioji dauguma teoretikų teigia, kad tai vis dėlto yra asmeninio intereso patenkinimas, todėl nėra pagrindo seksą tapatinti su turtine nauda – žmonės dažniausiai šias „paslaugas“ vieni kitiems suteikia nemokamai, tik prostitutės ima už tai pinigus. Tiesa, nelegalioje apyvarčioje seksualinė paslauga turi savo vertę. Šiuo atveju kyšio, kuriuo laikomos nematerialaus pobūdžio paslaugos, tikslūs kriterijus, manome, turėtų suformuluoti teismų praktika.

Išsiaiškinus, kas gali būti kyšiu, reikia įvertinti kyšio dydį ir to dydžio reikšmę kvalifikuojant nusikaltimus. Lyginant su 1961m. BK, dabartiniame BK randame naujovę, t.y. baudžiamąjį nusižengimą (225str. 4d.), kuris taip pat užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Jo sudėtis analogiška kyšininkavimo sudėčiai, vienintelis atribojimo kriterijus – mažesnis negu 1 MGL vertės kyšis. Vadovaujantis BK 12 str. nuostatomis, už baudžiamąjį nusižengimą gali būti skirta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą. Tokiu būdu įstatymo leidėjas išsprendžia vieną iš aktualiausių kyšininkavimo problemų baudžiamojoje teisėje – mažareikšmio kyšininkavimo

⁹⁷ Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-126-311/2006m.

⁹⁸ Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-595/2003m.

⁹⁹ Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-127/2003m.

kvalifikavimą¹⁰⁰. Dabartinėje teisinėje praktikoje kyšininkavimas niekada nebuvo pripažįstamas mažareikšme veika. Taip yra sulyginama atsakomybė už saldainių dėžutės priėmimą ir už 10000Lt vertės daikto ar paslaugos priėmimą¹⁰¹. Įvedus baudžiamąjį nusižengimą, toks smulkus kyšininkavimas užtraukia žymiai lengvesnę atsakomybę.

Bet ir dabar, anot šio klausimo tyrinėtojų, kyla problemų, nes visuomenė nenori suvokti, kad net iki 1 MGL vertės kyšis yra baudžiamas, tad nusižengimas kol kas tik formalus.

Teismų praktika rodo, kad įstatymo suteikta galimybė taikyti švelnesnę atsakomybę už padarytus kyšininkavimo nusižengimus noriai naudojamosi, t.y. stengiamasi įvertinti kiekvieną baudžiamojo įstatymo pažeidimą, net jei to pažeidimo dalykas siekia keliasdešimt litų:

Ž. U. nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautoju - Biržų rajono policijos komisariato viešosios tvarkos ir eismo priežiūros poskyrio policininku -, tarnybos metu sustabdęs be valstybinio numerio T. L. priklausantį traktorių K-701R su priekaba, kurios valstybinis numeris nenustatytas, vairuojamą J. T., neturinčio vairuojamo traktoriaus ir traktorinės priekabos valstybinės techninės apžiūros bei draudimo dokumentų, už neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. už administracinio teisės pažeidimo protokolo nesurašymą, savo naudai pareikalavo iš J. T. duoti 20 litrų 41,60 Lt vertės dyzelinio kuro, t.y. mažiau nei 1 MGL vertės kyšio ir jį priėmė¹⁰².

A. K. ir St. A. nuteisti už tai, kad būdami valstybės tarnautojais – Klaipėdos miesto VPK Apsaugos skyriaus Operatyvaus reagavimo kuopos vyresniaisiais policininkais – iš K. S. pareikalavo kyšio, nenurodydami jo sumos, už savo neveikimą, t.y. administracinio teisės pažeidimo protokolo nesurašymą bei administracinės nuobaudos neskyrimą už tai, kad K. S. leido vairuoti transporto priemonę asmeniui, neturinčiam tokios teisės, ir priėmė iš jo mažesnės nei 1 MGL vertės kyšį – 80 Lt.¹⁰³

G. M., pripažintas kaltu, padarius baudžiamąjį nusižengimą, numatytą LR BK 225 str. 4d. kadangi būdamas valstybės tarnautoju, t.y. dirbdamas Kalėjų departamento prie LR Teisingumo ministerijos Pravieniškių II pataisos namų apsaugos ir priežiūros skyriaus prižiūrėtoju, priėmė 100 Lt kyšį už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus – neteisėtą dviejų mobilaus ryšio telefonų “Nokia” ir “Siemens” bei dviejų kroviklių įnešimą į Pravieniškių II-uosius pataisos namus ir jų perdavimą nuteistajam A. O.¹⁰⁴.

Norėtusi paminėti ir dar vieną pavyzdį, kai baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą pagal LR BK 225 str. 4 d. buvo patrauktas valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, kadangi praktiškai visose bylose, kurias teko nagrinėti, kaltinamaisiais dėl kyšininkavimo nusikalstamų veikų buvo valstybės tarnautojai:

A. B., dirbdama Klaipėdos Darbo biržos vyriausiąja specialiste, pareikalavo iš G. N. 70 Lt kyšio už savo, kaip valstybės tarnautojai prilyginto asmens neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. už pažadą nustatyta tvarka neiforminti fakto, kad, G. N. ėmus gauti invalidumo pašalpą, jos

¹⁰⁰ L. Pakštaitis. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje // Teisė, 2001, Nr.41, P.128

¹⁰¹ V. Piesliakas. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.

¹⁰² Biržų rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-47-02/ 2004m.

¹⁰³ Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-824-26/ 2003m.

¹⁰⁴ Kauno miesto apylinkės baudžiamoji byla Nr. 1-1413/ 2004m.

gaunama bedarbio pašalpa turėjo būti sumažinta, o susidariusi permoka, gauta iš darbo biržos, išskaičiuota iš G. N., tačiau tai nebuvo padaryta, ir vėliau tiesiogiai priėmė 70 Lt kyšį.¹⁰⁵

Kvalifikuota kyšininkavimo nusikaltimo sudėtis įtvirtinama BK 225 str. 3 d. Ši dalis inkriminuojama, jeigu kyšio vertė didesnė nei 250 MGL, pvz.:

S. B. ir G. D. nuteisti už tai, kad būdami valstybės pareigūnais (G. D. – Pataisos reikalų departamento prie LR VRM Vilniaus tardymo izoliatoriaus - kalėjimo operatyvinio skyriaus vyresnioji operatyvinė darbuotoja, o S. B. – Vilniaus tardymo izoliatoriaus- kalėjimo direktoriaus pavaduotojas operatyviniam darbui), reikalavo 12500 JAV dolerių (50000Lt) vertės kyšio iš L. Š. už padėjimą užvengti bausmės už nužudymo organizavimą ir tą kyšį priėmė.¹⁰⁶

Tokia įstatymo leidėjo pozicija visiškai suprantama, kadangi galingos kompanijos, koncernai ir apskritai visi pasiturintys tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, galintys duoti itin didelės vertės kyšius, padaro didelę žalą visos valstybės interesams, todėl ir sankcijos už kyšininkavimą stambiu mastu nustatytos tikrai griežtos, t.y. laisvės atėmimas nuo dvejų iki aštuonerių metų.

R. D. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės pareigūnas, t.y. Mokesčių departamento prie VRM Kvotos ir operatyvinės veiklos tarnybos Utenos apskrities skyriaus inspektoriumi, reikalavo iš S. N. 20000 JAV dolerių kyšio, pažadėdamas atlikti jo naudai veiksmus – grąžinti Bendrovės „Intermediena“ ir JAV Delevaro valstijos turtinės atsakomybės bendrovės „Leadership 2001 LLC“ komercinės veiklos dokumentus bei antspaudus, paimtus patikrinimo metu¹⁰⁷.

Nors kyšio mastai gali būti išties dideli, bet palyginus 1961 m. BK su dabartiniu, matome, kad pastarasis yra liberalesnis. Tokią išvadą suponuoja sankcijų palyginimas, atskleidžiantis sankcijų švelnėjimo tendenciją. Nors ši tendencija ne visada vienoda, L. Pakštaičio nuomone, įstatymų leidėjas stengiasi suteikti galimybę teismams taikyti švelnesnes bausmes¹⁰⁸. Lentelėje pateikiamos trijų paskutinių įstatymų redakcijų sankcijos, taikomos už kyšininkavimo veikas:

1999-07-01 įstatymo Nr. VIII-1281 redakcija (Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2112)	2002-01-25 įstatymo Nr. IX-737 redakcija (Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-555)	2000m. BK, įstatymo Nr. VIII-1968 redakcija (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741)
282str. 1d. – laisvės atėmimas iki 5 metų su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 5 metų arba bauda su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 3 metų.	282str. 1d. - laisvės atėmimas iki 5 metų su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 5 metų arba bauda su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 3 metų.	225str. 1d. – teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas arba laisvės atėmimas iki 3 metų.
282str.2d. - laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 5 metų.	282 str. 2d. – laisvės atėmimas iki 7 metų su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 5 metų arba bauda su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 3metų.	225str. 2d. - teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas arba laisvės atėmimas iki 5 metų.
	282str. 3d. - laisvės atėmimas nuo 3	225str. 3d. - laisvės atėmimas nuo 2

¹⁰⁵ Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1079-26/ 2004m.

¹⁰⁶ LAT nutartis Nr. 2k-1070/ 2001m.

¹⁰⁷ LAT nutartis Nr. 2K-836/ 2001m.

¹⁰⁸ L. Pakštaitis Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004, P. 173

	iki 10 metų su atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki 5 metų.	iki 8 metų.
	282str. 4d. – laisvės atėmimas iki 5 metų arba bauda.	225str. 4d. - teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas.

Palyginę 1999m. įstatymo Nr. VIII-1281 redakciją su 2002m. įstatymo Nr. IX-737 redakcija, matome, kad pastaruoju įstatymu kyšininkavimo nusikaltimų sudėtyse padaryta reforma, t.y. jos gerokai priartintos prie naujo, 2000m. BK – jame į atskiras veikas išskirtas teisėtas ir neteisėtas veikimas ar neveikimas. Iš to išplaukia, kad baudžiamoji atsakomybė griežtėjo.

Kita vertus, 2002m. įstatymo Nr. IX-737 ir 2000m. BK skirtumas glūdi sankcijose, kur įvykdyti radikalūs pokyčiai. Visa tai susiję su BK bendrosios dalies klausimais, mat naujajame BK buvo atsisakyta bausmių skirstymo į pagrindines ir papildomas, atsirado daugiau savarankiškų bausmių rūšių. Taigi naujasis BK, turint omeny bausmes už kyšininkavimą, įtvirtino ryškų kriminalinės represijos sušvelninimą.

Kalbant apie kyšio priėmimo momentą, reikšmės neturi, ar jis priimtas po veiksmų atlikimo ar neatlikimo. Nors praktikoje dažniausiai pirmiausia davėjas įteikia kyšį ir tik po to atliekami kažkokie veiksmai arba nuo jų susilaikoma, tačiau galima rasti ir priešingų atvejų, t.y. pirma patenkinamas davėjo interesas ir tik tada priimamas kyšis, pvz.:

R. V. kaltinamas tuo, jog, būdamas valstybės pareigūnu – Tardymo valdybos prie Kauno m. VPK vyresniuoju tardytoju - , pareikalavo ir priėmė iš K. P. 200 JAV dolerių kyšį už baudžiamosios bylos nekėlimą dėl pėsčiojo sužalojimo autoįvykio metu, nors prieš kelias dienas jau buvo priėmęs nutarimą atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą K. P. atžvilgiu¹⁰⁹.

Taigi kvalifikuojant tokias veikas svarbiausia, kad būtų užfiksuotas susitarimas, pažadas, reikalavimas ar provokavimas duoti kyšį, - norint inkriminuoti BK 225 str, nereikia laukti, kol kyšis bus realiai priimtas. Nesvarbu ar intereso patenkinimas susijęs su kyšio gavėjo veikimu ar neveikimu, t.y. atlikimu veiksmų, kuriuos jis galėjo ar turėjo atlikti, arba neatlikimu tokių veiksmų.

¹⁰⁹ STT baudžiamoji byla Nr.39-1-020-99

4.3. Kyšis ir dovana

Dar viena problema kvalifikuojant yra kyšio prieš ir po veiksmų atlikimo vertinimas. Ar tai kyšininkavimas? Teorijoje tai kartais vadinama dovanos priėmimu.

Kaip jau buvo minėta, kyšis suprantamas kai bet kokia turtinė nauda už tam tikrų veiksmų atlikimą ar neatlikimą kyšį duodančio asmens naudai. "Kyšis savo esme pasižymi ekvivalentiškumu. Asmuo, kuris duoda, visuomet tikisi kokios nors didesnės ar mažesnės naudos iš priimančiojo pusės"¹¹⁰. Jis gali būti duodamas prieš veikos atlikimą arba neatlikimą, taip pat ir po veikos atlikimo ar neatlikimo, tačiau kyšininkavimo bylose turi būti įrodytas ne tik pats priėmimo, pareikalavimo ir pan. faktas, bet ir motyvas, t.y. reikia susieti kyšį su valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens kažkokiais buvusiais ar dar būsimais veiksmais:

D. B. ir A. B. nuteisti už tai, kad būdami valstybės tarnautojais (D. B.- Panevėžio rajono policijos komisariato vyresniuoju policininku, o A. B. – to paties komisariato viršila) tiesiogiai iš I. B. priėmė 140 Lt kyšį už neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. administracinės teisės pažeidimų protokolo nesurašymą dėl transporto priemonės vairavimo esant lengvam (0,5 promilės) girtumo laipsniui¹¹¹.

Tuo tarpu dovana suprantama kaip atsidėjimas už kažką. Dovana siejama tik su jau praeityje atliktais ar nepadarytais darbais. Bet kokios „dovanos“ prieš nusikaltimo subjekto veiksmų atlikimą vertintinos tik kaip kyšis. Vadinasi, dovana – tai atlygis tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už jo tarnybinę veiklą, bet be išankstinio susitarimo dėl atlygio. Tarkim policija rado šunį pasiklydusį, už tai jo savininkas sumokėjo atlygį policininkui. Tokia veika iš tikrųjų neleistina valstybės tarnyboje, nes valstybės tarnautojai neturi teisės imti jokių atlygių už savo veiklą.

Tačiau dabar tarnautojui prilyginti ir privačių įmonių atsakingi darbuotojai. Ar jie gali atsakyti už tokį kyšininkavimą? Sakykim, advokatas išlošė kliento bylą. Šis be sutartyje nurodyto atlyginimo, būdamas geros nuotaikos, advokatui sumokėjo dar šiek tiek. Pacientas po sėkmingos operacijos sumokėjo gydytojui, kas šiandien praktikoje labai paplitę: atsilyginama pinigais, alkoholiniais gėrimais, saldumynais ir pan. Ar tuo pažeidžiamas koks nors viešas interesas? Manome, kad ne. Tai paprasčiausias padėkos gestas.

Kaip nurodo prof. V. Piesliakas, „dovanos“ sąvoka BK atsiranda 1993m. ir yra skirta valstybės tarnautojams. 1995 m. šio termino atsisakoma – jį pakeičia „Neteisėto atlyginimo priėmimas“. Projekte baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta ir už kyšio davimą, ir už dovanos priėmimą. Tačiau esminė naujovė ta, pabrėžia prof. V. Piesliakas, kad kyšis nuo dovanos atibojamas ne pagal subjektą, kaip tai buvo anksčiau, o pagal nusikaltimo dalyko esmę¹¹². Atsivertę

¹¹⁰ Viešasis administravimas, Kaunas, 1999, P. 122

¹¹¹ Panevėžio miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-933-27/ 2005m.

¹¹² V. Piesliakas. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.

dabar galiojantį BK, pamatysime, kad jame nėra straipsnio, numatančio atsakomybę už dovanos priėmimą ar davimą. Tai, matyt, susiję su tuo, kad dovanos priėmimas nėra objektyviai tiek pavojingas, kiek kyšio priėmimas. Be to, visuomenėje labai giliai įaugęs ir tvirtai besilaikantis įprotis už padarytą paslaugą atsidėkoti tuo pačiu arba kaip nors kitaip išreikšti dėkingumą.

Dovanos priėmimas nėra jau toks naujas dalykas. Jį galime surasti ir tarpukario Lietuvoje galiojusiam Rusijos Baudžiamajame statute. Ten taip pat buvo skiriamas kyšis nuo dovanos. Anot V. Stankevičiaus, „kyšio ėmimu vadinasi dovanos ėmimas už tarnybos veiksmo padarymą. Jis baudžiamas ne tik tada, kada tarnautojas padaro ką priešingą pareigoms, bet ir tada, kada jo veiksmas esti visai teisėtas, visai tinka tarnybos pareigoms. Taip pat visvien, kada kyšis esti duotas – prieš arba po tarnautojo veiksmo, buvo jis motyvas veiksmui padaryti, ar buvo tik padėka už jo padarymą“¹¹³. Kyšiu šis autorius vadina turto dovaną, t.y. paties turto arba jo teisės perdavimą, turto prievolės visišką arba jos dalies dovanojimą. Tačiau kartu pabrėžiama, kad nuo kyšio reikia skirti vaišes, žinoma, jei jos nėra tarnautojo išreikalautos, taip pat kyšiu nelaikomas mandagumas, nors jis ir būtų išreikštas mažomis dovanomis.

Kalbant apie kyšio ir dovanos santykį, galima pabrėžti, kad kartais dovanojimas- tiesiog būdas nuslėpti patį kyšininkavimo faktą, t.y. kyšis pridengiamas dovanojimu. Kalbėdamas apie tai, K. Jovaišas akcentuoja, kad kyšis gali būti įrėmintas “drapiruojant” jį išoriškai teisėtomis priemonėmis ar būdais, pvz., į pareigūno sąskaitą pervedant darbo užmokestį, dovanojant vertybes ir t.t.¹¹⁴.

Kaip esminiai objektyvūs kriterijai kyšiui nuo dovanos atskirti gali būti naudojami šie:

- a) pagrindas, dėl kurio duodama, - dovana yra privataus, neįpareigojančio pobūdžio materialinė nauda;
- b) duodančiojo ir imančiojo suvokimas savo veiksmų bei tyčios kryptingumas. Jei abu veikiantys šio santykio dalyviai suvokia, kad materialus daiktas ar paslauga suteikiama asmeninėje sferoje, kad yra neįpareigojanti ir niekaip nesusijusi su dovanotojo interesų realizavimu bei apdovanojamojo darbine veikla, tokie veiksmai nelaikytini kyšininkavimu.

Tiesa, šioje vietoje reikėtų prisiminti LR Civilinį kodeksą (toliau tekste - CK), kuris taip pat numato tam tikrus draudimus, susijusius su profesine veikla arba specialiu statusu visuomenėje. Tokie draudimai nustatyti atsižvelgiant į viešąjį interesą, etikos principus, siekį užkirsti kelią piktnaudžiavimams. Todėl visais atvejais, kai kam nors suteikiamas su darbo santykiais, tiesioginių funkcijų realizavimu susijęs atlygis, kuris yra neteisėtas, t.y. atitinka CK nustatytus apribojimus, tai laikoma kyšininkavimu. Ir visiškai nesvarbu, ar toks atlygis duodamas prieš veiksmų atlikimą, susilaikymą nuo jų ar jau po veiksmų atlikimo.

¹¹³ V. Stankevičius. Baudžiamoji teisė. Paskaitos, Kaunas, 1925, P. 257

¹¹⁴ K. Jovaišas. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.146-147

Iki 2006m. liepos mėn. buvo labai aktuali CK 6.470 str. 4d. įtvirtinta nuostata, leidžianti priimti simbolines dovanas, neviršijančias 1 MGL, atsilyginant už suteiktas gydymo, globos ar sveikatos priežiūros paslaugas¹¹⁵. Ši CK nuostata sudarė kolizinę situaciją, kadangi BK iš viso draudžia priimti bet kokias dovanas valstybės tarnautojams. Praktikoje buvo susiduriama su didele spraga, nes vienodos galios teisės aktai vienas kitam prieštaravo. Ir kaip elgtis tokioje situacijoje, teismų praktikos nebuvo. Kaip pastebėjo prof. V. Piesliakas, toks atvejis, kai Baudžiamojo kodekso tiesiogiai draudžiamą veiką įteisintų Civilinis kodeksas, itin retas. Todėl ir pagrįstų rekomendacijų dėl šių vienodos galios teisės aktų kolizijos duoti negalima¹¹⁶.

2006m. birželio 22 d. LR Seimas priėmė LR Civilinio kodekso 6.470 str. pakeitimo įstatymą, įsigaliojusį nuo šių metų liepos 14 d., kuriuo CK 6.470 str. 4 d. pripažino netekusia galios¹¹⁷. Taigi dabar gydymo, globos ar sveikatos priežiūros įstaigų vadovai ir darbuotojai gali imti neriboto dydžio dovanas, o baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiami tik nustačius kyšininkavimo faktą. Deja, galima spėti, kad praktikoje tokie atvejai bus labai reti, jeigu iš viso jų bus, – analizuojant teismų praktiką nepavyko aptikti nė vienos bylos, kad baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą būtų patrauktas asmenį globojantis ar jį gydantis asmuo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad, norint dovaną laikyti kyšiu, reikia ją susieti su motyvu nusikalsti, kitaip tariant, turi būti susitarimas, jog kažką atlikus ar kažko nepadarius už šiuos veiksmus bus atsilyginta. Be to, bet kokios dovanos iki veiksmų atlikimo turi būti kategoriškai traktuojamos kaip kyšis, mat jos jau suponuoja motyvą. Kiek kita situacija, kai dėl atlygio nebuvo tartasi ir atsilyginama grynai iš dėkingumo. Tuomet vargu ar pavyks įrodyti ir nuteisti kaip už kyšio priėmimą. Vadinasi, dovana, iš vienos pusės, bus vertinama kaip kyšis, tačiau, iš kitos pusės, tai tebus padėkos ženklas, neužtraukiantis jokios atsakomybės.

¹¹⁵ LR CK (2000m liepos 18 d. įstatymo Nr. VIII-1864 redakcija) 6.470 str. 4d. skambėjo taip: “Draudžiama priimti dovanas sveikatos priežiūros, gydymo ar globos (rūpybos) institucijų vadovams ir kitiems darbuotojams iš asmenų, kurie šiose institucijose gydomi ar išlaikomi, bei jų artimųjų giminaičių, išskyrus simbolines dovanas, kurių vertė neviršija vieno minimalaus gyvenimo lygio dydžio sumos” // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262

¹¹⁶ V. Piesliakas. Nusikalstamų veikų atribojimo nuo civilinės teisės pažeidimų problemos Lietuvos teisėje ir teismų praktikos pavyzdžiai // Justitia, 2005, Nr. 2 (56), P. 12

¹¹⁷ LR Civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2974

4.4. Kyšininkavimo ir prievartavimo atribojimas

Viena iš BK 225 str. nurodytų alternatyvių veikų yra kyšio reikalavimas. Kaip buvo išsiaiškinta anksčiau, reikalaujama gali būti atvirai arba užuomenomis. Tačiau čia slypi nemažas pavojus, kad reikalavimas gali virsti prievartavimu, o tai praktikoje pasitaiko. Tad kaip atriboti ir kvalifikuojant šias veikas nedaryti klaidų?

K. Jovaišas nurodo, kad kyšio priėmimas, susijęs su prievartavimu duoti kyšį, apima tokius tarnautojo veiksmus, kai jis, naudodamasis tarnybine padėtimi, autoritetu, daro psichinį poveikį kyšio davėjui ir, sukeldamas jam baimę, netikrumo ar grėsmės jo teisėms ir teisėtiems interesams jausmą, kartu prievartauja duoti kyšį. Taigi prievartavimui būdingi trys elementai:

a) pareigūno panaudojimas tarnybinės padėties priešingai tarnybos interesams; b) jo pretenzijų, ketinimų neteisėtumas; c) psichinio poveikio priemonių taikymas kyšio davėjo atžvilgiu.¹¹⁸

P. G. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės pareigūnu, t.y. dirbdamas Kauno m. VPK Kriminalinės policijos Ekonominių nusikaltimų skyriaus jaunesnioju inspektoriumi, darydamas psichologinį spaudimą, iš A.N. D. reikalavo 500 JAV dolerių kyšio už UAB „Dekosma“ ūkinės finansinės veiklos revizijos nepaskyrimą, baudžiamosios bylos neiškėlimą ir buhalterinės apskaitos dokumentų sugrąžinimą ir tuos pinigus priėmė¹¹⁹.

Dar viena byla, itin gerai atspindinti turto prievartavimą pasinaudojant tarnybine padėtimi, buvo nagrinėta Panevėžio miesto apylinkės teisme:

V. K., būdamas valstybės tarnautoju - Panevėžio miesto VPK Organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnybos vyresnioju inspektoriumi – siekdamas turtinės naudos, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, organizavo turto prievartavimą. Tiksliau jis, sužinojęs, kad buvo pavogtas A. V. priklausantis automobilis “BMW 525”, nusprendęs gautą informaciją panaudoti nusikalstamais tikslais, veikdamas bendrai su V. V., nurodė pastarajam pareikalauti iš K V. 500 eurų išpirkos už tariamą automobilio “BMW 525” grąžinimą¹²⁰.

Kadangi kyšininkavimu siekiama patenkinti abipusius interesus (kaip toj patarlėj „ir vilkas sotus, ir avis sveika“), tai dalyvavimas darant šią veiką vyksta paritetiniais pagrindais, susiklostant tarp kyšio gavėjo ir davėjo savanoriškumo santykiams. Tuo tarpu prievartavime savanoriškumo elementų neaptiksime. Tai yra pagrindinis šių veikų skirtumas.

Vilniaus 3-ojo Policijos komisariato tardytojas S. P. išteisintas dėl prievartavimo duoti kyšį, motyvuojant tuo, kad jis, reikalaudamas iš A. V. duoti 500 JAV dolerių kyšį už tai, kad nutrauks jo atžvilgiu baudžiamąją bylą dėl vagystės, nesikėsino į šio teisėtus interesus, nors nutraukdamas bylą pasielgė neteisėtai. Nubaustas už kyšio priėmimą¹²¹.

V. K. buvo kaltinamas tuo, kad būdamas valstybės tarnautoju, t.y. dirbdamas Kauno m. VPK Transporto policijos komisariato kriminalinių nusikaltimų tyrimo skyriaus vyresnioju inspektoriumi, radęs informacijos apie prekybą kompaktiniais diskais su filmų įrašais ir įtaręs, kad

¹¹⁸ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P. 79

¹¹⁹ Kauno m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr.1-1455/ 2001m.

¹²⁰ Panevėžio miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-869-334/ 2005m.

¹²¹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-155/ 1996m.

tai gali būti daroma neteisėtai, turėdamas tikslą prievartauti kyšį iš asmens, galimai užsiimančio neteisėta prekyba, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, savanaudiškais tikslais, neturėdamas įstatymų nustatyta tvarka sankcionuoto leidimo atlikti tyrimo veiksmus, neatskleisdamas savo tapatybės, prisistatė M. M. asmeniu, norinčiu pirkti kompaktinių diskų bei susitarė susitikti su juo susitikti. Pokalbį įrašinėjo. Susitikęs su M. M., jį sulaukė, pristatė i Kauno m. Transporto policijos komisariatą, surašė nenustatytos formos protokolą ir, šantažuodamas padarytu ankstesnio telefoninio pokalbio įrašu, nepagrįstai kaltindamas M. M. vykdžius neteisėtą prekybą kompaktiniais diskais su filmų įrašais, grasindamas patraukti jį administracinėn ar baudžiamojon atsakomybėn, reikalavo iš M. M. 3000 Lt už neteisėtą veikimą ir neveikimą vykdant tarnybinius įgaliojimus, t.y. už surašyto protokolo sunaikinimą, tariamai neteisėtos prekybos kompaktiniais diskais nuslėpimą ir M. M. nepatraukimą atsakomybėn įstatymų nustatyta tvarka. Tačiau M. M. atsisakius duoti kyšį, V. K. surašytą protokolą sunaikino, taip padarydamas BK 225 str. 2 d. numatytą nusikaltimą¹²².

Nagrinėjant pastarąją bylą, kilo klausimas, ar tikrai valstybės tarnautojas be kita ko kaltas tik BK 225 str. 2 d. numatyto nusikaltimo padarymu. Ar nėra galimybės šį asmenį patraukti ir už kyšio prievartavimą? Juk byloje nustatytas tikslas prievartauti kyšį, buvo grasinama pakenkti nukentėjusiojo teisėtiems interesams, o ir pats valstybės tarnautojas tarnybine padėtimi naudojosi priešingai tarnybos interesams. Taigi teismo sprendimas abejotinas. Ir tai rodo, kad kartais turto prievartavimas sunkiai atribojamas nuo kyšininkavimo.

Literatūroje nurodoma, kad konkrečiai prievartavimas gali pasireišti tiesioginiu, atviru tekstu išsakytu reikalavimu duoti kyšį arba gan iškalbingomis užuomenomis išreikštu grasinimu padaryti žalą teisėtiems fizinių ar juridinių asmenų interesams arba atsisakyti patenkinti šiuos interesus.

Kyšis gali būti prievartaujamas ir užmaskuota forma, kai tarnautojas ar jam prilygintas asmuo atvirai nereikalauja turtinės naudos, tačiau sudaro dirbtines administracines kliūtis ar tokias sąlygas, kad iškyla realios žalos grėsmė piliečių ar įmonių interesams. Kaip nurodo K. Jovaišas, prievartavimu duoti kyšį taip pat laikomas toks reikalavimas turtinės naudos už atlikimą veiksmų kyšio davėjo interesais, kuriuos pareigūnas (dabar tarnautojas ar jam prilygintas asmuo) galėjo ir privalėjo atlikti neviršydamas suteiktų įgaliojimų. Prievartavimu laikytinas ir pareigūno reikalavimas kyšio grasinant, jo negavus, atlikti teisėtus veiksmus, įeinančius į jo kompetenciją¹²³.

V. Stankevičius taip pat nurodo, jog kyšis gali būti duotas gera valia arba išreikalautas. Išreikalavimas pasižymi prievartos panaudojimu iš kaltininko pusės, t.y. tarnautojo. „Kyšio reikalavimas arba vertimas jį duoti laikomas pasikėsinimu jį gauti; toks pasikėsinimas baudžiamas“¹²⁴. O kai kyšis duodamas gera valia, tai jis laikomas priemone palenkinti tarnautoją.

Teismų praktika rodo, kad kai vienas iš veikiančių tokio santykio dalyvių priklauso viešajam sektoriui ir vykdo jam pavestas tarnybines funkcijas, praktiškai visada susiduriama būtent su kyšio reikalavimu. Neatsitiktinai ir daugelis valstybės tarnautojų baudžiamojon atsakomybėn patraukiami už kyšio reikalavimą bei jo priėmimą. Štai keletas pavyzdžių:

¹²² Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-126-311/ 2006m.

¹²³ K. Jovaišas. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1, P.80

¹²⁴ V. Stankevičius. Baudžiamoji teisė. Paskaitos, Kaunas, 1925m., P. 258

A. G. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės tarnautoju, t.y. dirbdamas Kėdainių rajono PK Operatyvaus valdymo poskyrio specialistu, piktnaudžiaudamas savo tarnybine padėtimi bei viršijęs jam suteiktus tarnybos įgaliojimus, siekdamas turtinės naudos sau, A. L. prisistatęs Kauno rajono kriminalinės policijos pareigūnu, jo gyvenamajame name atliko neteisėtą gyvenamojo namo apžiūrą bei, suradęs alkoholinių gėrimų, už neteisėtą savo neveikimą, - tam, kad nebūtų rašomas protokolas dėl A. L. nubaudimo didesne administracine bauda, pareikalavo A. L. sumokėti jam 500 Lt dydžio kyšį, o pastarajam sutikus sumokėti 400 Lt, šiuos pinigus neteisėtai, savo naudai priėmė¹²⁵.

St. B. ir A. B., dirbdami Klaipėdos VPK Viešosios policijos patrulinėje rinktinėje (St. B. vyriausiuoju patruliu, o A. B. šios rinktinės specialistu), įtarę, kad M. M. transporto priemonę vairavo neblaivus, už savo kaip valstybės tarnautojų neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. už pažadą nustatyta tvarka nepatikrinti vairuotojo blaivumo ir nesurašyti administracinio teisės pažeidimo protokolo už Kelių eismo taisyklių pažeidimą iš M. M. savo naudai pareikalavo 200 Lt vertės kyšio; kaip garantą paėmė pastarajam priklausantį mobiliojo ryšio telefoną "Nokia 6610" 1171 Lt vertės, kurį pažadėjo gražinti perdavus reikalaujamą 200 Lt kyšį. Vėliau iš M. M. priėmė 150 Lt kyšį¹²⁶.

Iš visko matyti, kad pagrindinis elementas, skiriantis prievartavimą nuo kyšininkavimo, yra psichinės prievartos panaudojimas. Kvalifikuojant problemų, tikėtina, daugiausiai kyla įrodinėjant prievartos buvimą. Jeigu pavyks nustatyti, kad grasinimas išties buvo realus, t.y. jo objektyvioji išraiška atitiko grasinančiojo tyčią įbauginti ir vidutinio stabilumo ir drąsos žmogui buvo pagrindas bijoti jo įgyvendinimo, jei nebus duotas kyšis, tai inkriminuojamas prievartavimas. Priešingu atveju, tai tebus kyšio reikalavimas.

Dar viena pastaba. Jei tarnautojas ar jam prilygintas asmuo priima, pažada ar susitaria priimti kyšį, jo reikalauja ar provokuoja, bet nieko nedaro, tai turimas sukčiavimas.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad, norint išvengti klaidų kvalifikuojant, siekiant palengvinti patį kvalifikavimo procesą, būtų naudinga oficiali LAT pozicija dėl kyšininkavimo ir korupcijos baudžiamojo teisinio įvertinimo.

¹²⁵ Kėdainių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-317-737/ 2005m.

¹²⁶ Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-616-29/ 2004m.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Korupcija – tai labai senas ir paplitęs nusikaltimas, įsibrovęs į visas gyvenimo sritis. Jis pasižymi dideliu latentškumu, kūrybiškumu, tačiau kartu ir skausmingomis pasekmėmis, neretai pasireiškiančiomis ne tik turto, bet ir sveikatos, net gyvybės praradimu. Jei anksčiau tai buvo atskiros šalies problema, tai dabar kyšininkavimas įgavo tarptautinį atspalvį.

2. Korupcijos sąvoką galime rasti ne tik Lietuvos teisėje, bet ir tarptautiniuose dokumentuose. Tačiau pastebima tendencija pateikti tik funkcinį apibrėžimą, t.y. orientuojamasi į kyšininkavimo nusikaltimų išvardijimą. Pati korupcija gali būti aktyvioji, t.y. papirkimas ir pasyvioji, t.y. kyšio priėmimas ir pasireikšti tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose.

3. Kadangi korupcija tapo tarptautine problema, viso pasaulio mastu dedamos pastangos kovoti su šiuo negatyviu reiškiniu. Itin reikšmingas šiuo atveju yra tarptautinės organizacijos „Transparency International“ vaidmuo. Lietuvoje reikšmingas žingsnis, kovojant su kyšininkavimu, buvo padarytas įkūrus Specialiųjų tyrimų tarnybą. Jos darbuotojai susipažįsta su užsienio šalių praktika, perima naujus kovos metodus, tobula teisinę bazę, skirtą kovoti su korupcija.

4. Istorinė kyšininkavimo kriminalizavimo raida parodė, kad sankcijų griežtinimas nėra efektyvus būdas kovoti su korupcija. Čia svarbiausia visuomenės švietimas, kad ji suvoktų, jog korupcija nėra vien tik valdžios bėda, bet apskritai visų žmonių nelaimė, juo labiau tai nėra „nusikaltimas be aukų“. Tai pat labai reikšmingas vaidmuo tenka prevencijai, siekiant užkirsti kelią kyšininkavimo plitimui.

5. Europos Sąjunga deda daug pastangų kovai su korupcija. Pagrindinis šios srities teisės aktas yra 1997m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija, įpareigojanti valstybes narės imtis reikiamų priemonių, kad jos apibrėžiama aktyvi ir pasyvi korupcija būtų laikoma nusikaltimu ir atitinkamai baudžiama. Įgyvendinant kai kurias šios konvencijos nuostatas, pvz., aiškinant pareigūno sąvoką, kyla neaiškumų. Kiti Europos Sąjungos *aqius communaautaire* sudarantys teisės aktai, reglamentuojantys kovą su korupcija privačiame sektoriuje, yra labiau specializuoti. Korupcijos privačiame sektoriuje problemą bandoma spręsti vadovaujantis 2003 m. Tarybos pamatiniu sprendimu 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. Siekiamos stiprinti kovą su korupcija, Europos Sąjungos valstybės narės aktyviai remia tokių teisės aktų ruošimą bei priėmimą kitose tarptautinėse organizacijose.

6. Kyšininkavimas- tai vienas iš nusikaltimų valstybės tarnybai. BK įtvirtina visą eilę alternatyvių veiksmų, kurių kiekvienas reiškia baigtą nusikaltimą. Kyšininkavimas įmanomas ne tik viešajame sektoriuje – už šį nusikaltimą baudžiami ir dirbantieji privačioje sferoje, su sąlyga, kad atitinka baudžiamųjų įstatymų keliamus reikalavimus.

7. Nusikaltimų subjektais pripažįstami valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti asmenys, taip pat oficialūs kandidatai į tokius postus. Ratas labai platus, todėl praktikoje iškyla problemų, ar vienas ar kitas asmuo dėl savo užimamų pareigų gali būti pripažintas valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniu ir patrauktas atsakomybėn už kyšininkavimą. Be to, baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiami ir juridiniai asmenys.

8. Nusikaltimo dalykas yra kyšis. Juo pripažįstama bet kokia turtinė nauda. Tačiau jei ši nauda negali įgyti objektyvios vertės, tai laikoma asmenine nauda ir kyšiu nepripažįstama. Todėl ir lytiniai santykiai, seksualinės paslaugos negali būti kyšininkavimo dalyku.

9. Priklausomai nuo kyšio vertės, turimas nusikaltimas arba baudžiamasis nusižengimas. Taip pat BK 225str. 3d. numato ir kvalifikuotą sudėtį, kuomet kyšio vertė viršija 250 MGL. Tai rodo liberalėjantį įstatymų leidėjo požiūrį į kyšininkavimo nusikaltimus.

10. Kyšis gali būti priimtas prieš veiksmų atlikimą arba po jų, tai kvalifikavimui reikšmės neturi. Svarbu įrodyti, kad kyšis buvo motyvas kaltininkui veikti arba susilaikyti nuo veikimo.

11. Praktikoje iškyla problema atibojant kyšį nuo dovanos. Kyšiu laikomas bet kokios „dovanos“, įteiktos iki tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikimo ar neveikimo. Jeigu atlygis įteikiamas jau po veiksmų atlikimo ir dėl jo iš anksto nebuvo tartasi, tiesiog taip išreiškiamas dėkingumas, tuomet turimas ne kyšis, o dovana, už kurią baudžiamosios atsakomybės įstatymai jos gavėjui nenumato.

12. Tarp reikalavimo duoti kyšį ir prievartavimo riba nėra jau tokia didelė. Jei norima patenkinti abipusius interesus, tai tarp šalių susiklosto santykiai, paremti savanoriškumo principu. Tuo tarpu prievartavimo atveju naudojama psichinė prievarta, kuri davėją priverčia bijoti dėl savo teisėtų interesų pažeidimo. Čia savanoriškumo nerasime.

13. Europos Sąjungos *aqius communautaire* turėtų būti įtvirtinta bendra korupcijos sąvoka, lygiagrečiai paliekant galioti dabar esančius pasyviosios bei aktyviosios korupcijos apibrėžimus. Bendro korupcijos apibrėžimo įtvirtinimas pašalintų neaiškumus taikant galiojančius teisės aktus, kuriose vartojama korupcijos sąvoka.

14. Siekdami nutraukti latentiškumą užtikrinantį korumpuoto pareigūno ir kyšį duodančio asmens ryšį bei tokiu būdu palengvinti nusikaltimų atskleidimo procesą, siūlytume atsisakyti taikyti sankcijas kyšį duodančiam asmeniui, jei jis pareigūną paperka siekdamas, kad pareigūnas jo ar jo nurodytų asmenų naudai atliktų tam tikrus teisėtus veiksmus. Pareigūnui atsakomybė turėtų kilti nepriklausomai nuo kyšio davėjo siekiamų tikslų, o kyšį duodantis asmuo būtų baudžiamas tik tuo atveju, jei jis savo veika skatina pareigūną piktnaudžiauti tarnybine padėtimi ar atlikti kompetenciją viršijančius veiksmus.

15. Kadangi viešajame sektoriuje dirbantys asmenys turi daugiau galimybių įtakoti santykius norima linkme, be to, žala padaroma valstybės tarnybos bei pačios valstybės įvaizdžiui, tai čia

padaromos veikos laikytinos pavojingesnėmis ir turėtų būti baudžiamos griežčiau, nei analogiškos veikos, padarytos privačiame sektoriuje. Pastarasis daugiau siejamas su rinkos ekonomikos santykiais, žala čia dažniausiai įgyja materialią išraišką, pvz, konkurenciniai santykiai, ekonominė plėtra ir pan. Taigi siūloma diferencijuoti atsakomybę.

16. Praktikoje kiltų mažiau problemų, susijusių su kyšininkavimo kvalifikavimu, jeigu turėtume pareikštą oficialią LAT poziciją šiuo klausimu. Be to, reiktų įtvirtinti įstatymiškai bendrą korupcijos sąvoką, kuris leistų pašalinti neaiškumus atibojant vienus nusikaltimus nuo kitų, taip pat pritaikant baudžiamuosius įstatymus praktikoje.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vilnius, 2003m.
2. LR Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
3. LR Baudžiamasis kodeksas (2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314 redakcija) // Valstybės žinios, 2004, Nr. 108-4030.
4. Baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 199⁽²⁾, 267⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 81-2945.
5. LR Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2112
6. LR Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262
7. LR Civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2974
8. LR Valstybės tarnybos įstatymas (2006m birželio 8 d. įstatymo Nr. X-673 redakcija) // Valstybės žinios, 2006, Nr. 72-2689
9. LR Viešojo administravimo įstatymas (2006m. birželio 27 d. įstatymo Nr. X-736 redakcija) // Valstybės žinios, 2006. Nr. 77-2975
10. LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1657
11. LR Advokatūros įstatymas (2006m. birželio 13 d. įstatymo Nr. X-683 redakcija)// Valstybės žinios, 2006, Nr.72-2695
12. 1999m. ET Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios, 2002, Nr.23-853.
13. LR Įstatymas Dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-851
14. LR Įstatymas dėl konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu ratifikavimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 67-2353
15. 1997m. Konvencija dėl kovos su Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnų korupcija // Valstybės žinios, 2004, Nr. 154-5601
16. Bendrieji veiksmai 1998m. gruodžio 22d., Tarybos priimti remiantis ES Sutarties K.3 straipsniu, dėl korupcijos privačiame sektoriuje (98/742/TVR) // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=34830; prisijungimo laikas: 2006m. lapkričio 5d.

17. 2003m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/ TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // www.europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/2003/32003F0568-LT.doc; prisijungimo laikas: 2006m. lapkričio 5d.

Mokslinė literatūra:

1. Abramavičius A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naują LR BK // Teisė, 2003, Nr. 48.
2. Abramavičius A., Mickevičius D, Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje, Teisinės informacijos centras, 2005m.
3. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1993m
4. Jočienė P. Korupcija postkomunistinėse šalyse // Teisės problemos, 1997, Nr.1
5. Jovaišas K. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos, 1996, Nr.1
6. Michailovič I. Korupcijos apibrėžimo problematika // Teisė, 2006, Nr. 54
7. Michailovič I. Korupcijos tyrimo problematika // Teisė, 2006, Nr. 60
8. Misiūnas J. Nusikaltimai valstybės tarnybai: įstatymų reformos fiasko // Teisės problemos, 1996, Nr.1
9. Pakštaitis L. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje // Teisė, 2001, Nr.41
10. Pakštaitis L. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal LR Baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos, daktaro disertacija, Vilnius, 2004m.
11. Pelenis D. Transparency International – organizacija, kovojanti su korupcijos plitimu // Justitia, 1998, Nr.5-6
12. Pieliakas V. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai ekonomikai (4) // Teisės problemos, 1994, Nr. 2
13. Piesliakas V. Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje (nuo 1961 metų iki naujo LR BK projekto) // Tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“, Vilnius, 1997m.
14. Piesliakas V. Nusikalstamų veikų atribojimo nuo civilinės teisės pažeidimų problemos Lietuvos teisėje ir teismų praktikos pavyzdžiai // Justitia, 2005, Nr. 2 (56)
15. Pivoriūnas A. Nusikaltimai valstybės tarnybai ir korupcija – problemos bei jų sprendimo būdai // Justitia, 1997, Nr.6
16. Ragauskas K. Korupcija – valstybės vėžys // Pozicija, 1999, Nr.1
17. Raudonienė A. Korupcijos kategorijų analizė // Jurisprudencija, 2003, Nr. 41(33)
18. Rose- Ackerman S. Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma, Vilnius, 1998m.
19. Sauliūnas D. Visuomenė prieš korupciją // Justitia, 1999, Nr.5-6
20. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos, Kaunas, 1925m.

21. Vadovėlis. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis, 2 knyga, Vilnius, 2000m.
22. Vaitiekūnas S. Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga, Vilnius, 2002m.
23. Viešasis administravimas, Kaunas, 1999

Teismų praktika:

1. Biržų rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-47-02/ 2004m.
2. Druskininkų miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-6-02/ 2003m.
3. Joniškio rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-4-01/ 2004m.
4. Kauno m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr.1-1455/ 2001m.
5. Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-342/ 2003m.
6. Kauno miesto apylinkės baudžiamoji byla Nr. 1-595/ 2003m.
7. Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-53/ 2004m.
8. Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-249/ 2004m.
9. Kauno miesto apylinkės baudžiamoji byla Nr. 1-1413/ 2004m.
10. Kauno miesto apylinkės baudžiamoji byla Nr. 1-00790-579/ 2005m.
11. Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-126-311/2006m.
12. Kėdainių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-317-737/ 2005m.
13. Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-824-26/ 2003m.
14. Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-616-29/ 2004m.
15. Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1079-26/ 2004m.
16. Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr.1-173-539/ 2005m.
17. Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1NSA-04-00274/ 2003m.
18. Panevėžio miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-933-27/ 2005m.
19. Panevėžio miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-869-334/ 2005m.
20. Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-127/ 2003m.
21. Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1²-91/ 2004m.
22. Raseinių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-50-0476/ 2005m.
23. Šalčininkų rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1-01/ 2003m.
24. Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-44/ 1999m.
25. Vilniaus 2-os apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-123-20/ 2002m.
26. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr.1-93/ 1996m.
27. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr.1-155/ 1996m.
28. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-353/ 1996m.
29. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-337/ 2004m.

30. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-17/ 2005m.
31. LAT nutartis Nr. 2K-836/ 2001m.
32. LAT nutartis Nr. 2K-1002/ 2001m.
33. LAT nutartis Nr. 2K-1070/ 2001m.
34. LAT nutartis Nr. 2K-329/ 2003m.
35. LAT nutartis Nr. 2K-1/ 2004m.
36. LAT nutartis „Dėl nuosprendžio panaikinimo bei naujo nuosprendžio priėmimų pagrindų (BPK 389str.), piktnaudžiavimo tarnyba (BK 285str.)“// Teismų praktika, 2000, Nr.12
37. STT baudžiamoji byla Nr. 39-1-020-99

Kiti šaltiniai:

1. Fedosiuk O. Paskaitos tezės // www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm; prisijungimo laikas: 2006m. rugsėjo 9d.
2. Korupcija Lietuvoje. Pastebėtos korupcijos formos // <http://www.stt.lt/korupcija.html>, prisijungimo laikas: 2006m. balandžio 28d.
3. Gyventojai kyšius dažniausiai moka vidutiniams valdininkams// <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=2063545&categoryID=7&ndate=1048024800>; prisijungimo laikas: 2006m. gegužės 23 d.
4. Piasecka A. Žmonės į korupcija stumia valdžia // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/zmones_i_korupcija_stumia_valdzia/1832; prisijungimo laikas: 2006m. gegužės 23d.

Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: aktyvioji korupcija, pasyvioji korupcija, kyšininkavimas, kyšis, dovana, baudžiamoji atsakomybė.

Korupcija yra labai sena ir aptinkama įvairiose visuomeninio gyvenimo srityse. Tai ypač latentiškas ir sukeliantis daug problemų jį kvalifikuojant nusikaltimas. Pagrindinės problemos susijusios su subjektu, kyšiu ir jo dydžiu, korupcinių veikų atskyrimu nuo kitų nusikaltimų. Itin aktuali problema – kyšio ir dovanos santykis.

Šis nusikaltimas padaromas tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje. Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos sukelia didelę žalą valstybės, jos institucijų, gyventojų interesams. Štai kodėl visuomenė privalo suprasti, kad korupcija nėra “nusikaltimas be aukų”. Šiuo metu korupcija laikoma pasauline problema.

Kadangi esame Europos Sąjungos nariai ir mums privaloma jos *aqius communautaire*, darbe nagrinėjami tiek nacionaliniai baudžiamieji įstatymai, tiek tarptautiniai teisės aktai, liečiantys korupciją. Prieinama išvados, jog nėra įtvirtintos bendros korupcijos sampratos, taip pat skirtingai traktuojama pareigūno sąvoka valstybėse narėse. Praktikoje, bandant patraukti baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą, tai gali sukelti problemų. Todėl siūloma įtvirtinti bendrą visiems korupcijos apibrėžimą Europos Sąjungos teisės aktuose.

Istorija parodė, kad griežtos bausmės neduoda trokštamų rezultatų, tad rekomenduojama šviesti visuomenę korupcijos prevencijos klausimais. Būtų naudinga, jei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateiktų korupcinio pobūdžio bylų baudžiamąjį teisinį vertinimą.

La responsabilité pénale pour la concussion

LE RÉSUMÉ

Les mots clefs: la corruption active, la corruption passive, la concussion, le pot-de-vin, le cadeau, la responsabilité pénale.

La corruption est ancienne crime, qu' on la trouve dans toutes les domaines de la vie publique. Mais la corruption est crime très latente et donne beaucoup de problèmes quand, on veut la qualifier. Les principaux des eux sont les problèmes du sujet, de la grandeur du pot-de-vin, de la delimitation des corruptions et d' autres crimes. Très ancienne problème est la rélation entre le cadeau et le pot-de-vin.

On peut faire ce crime dans la vie privée et dans la vie publique. La corruption cause beaucoup de dommages aux intérêts de pays, des habitant, des institutions, c' est pourquoi la societe doit comprendre, que la corruption n' est pas „la crime sans victimes“. Maintenant cette crime est le problème de tout le monde.

On analyse les textes juridiques nationaux ir internationaux, qui déterminent la resposabilité pénale pour la concussion dans ce travail. Nous devons mettre en pratique sa *aqius communautaire*, parce que nous sommes les membres d' Union Européen. On tire la conséquence, qu'il n'y a pas de notion générale de la corruption; qu'on comprend qu'est que c'est le fonctionnaire aux droit national différemment. Quand on met en pratique la resposabilité pénale pour la concussion, les problèmes peuvent se poser. Nous proposons affermir la notion générale de la corruption aux acts juridiques européens.

L' histoire montre, que les peines sévères ne donnent pas des resultats sensibles. On dit, qu' il faut instruer la societe, prendre des mésures de la prevention, avoir la position officielle de la Cour de Casstion de la Lituanie sur les crimes de la corruption aussi.

PRIEDAS

2002m. STT inicijavo pagilintus korupcijos tyrimus, kurių rezultatai pateikiami delfi tinklalapyje www.delfi.lt/archive, 2003m. kovo 19-ąją. Iš jų matoma tendencija visuomenės tarpe korupciją vertinti ne kaip savaime suprantamą dalyką, o neigiamai veikiančią valstybės gyvenimą reiškini.

Korupcijos tyrimai rodo, jog 65 proc. gyventojų ir 52 proc. verslininkų mano, kad korupcijos mastai yra ganėtinai reikšmingi, o šis reiškinys – pernelyg išsigalėjęs visuomenėje.

Trečdalis Lietuvos gyventojų ir beveik pusė verslininkų įsitikinę, jog korupcijos nevertėtų pernelyg sureikšminti, nes ji paplitusi visose valstybėse arba pasitaiko tik atskirų korupcijos faktų.

Kelių policija, sveikatos įstaigos, automobilių techniniai apžiūrų centrai ir muitinė – dažniausiai nurodomos vietos, kuriose mokami kyšiai.

Nemaža dalis respondentų (65 proc.) pripažino neteisėtai atsilyginę kelių policininkams, medikams (55 proc.), ikimokyklinių įstaigų darbuotojams (37 proc.), brandos egzaminų organizatoriams bei atsakingiems už stojimą į aukštąsias mokyklas (25 proc.). Tyrėjų duomenimis, net 23 proc. respondentų teigė neteisėtus išmokas skyrę sprenddami klausimus teismuose.

Kainų „kainoraštis“, pasak „Transparency International“ Lietuvos skyriaus atstovo A. Dobrynino, per pastaruosius metus radikaliai pasikeitė – kyšiai sumažėjo maždaug pusantro karto. Didžiausi kyšiai, kaip paaiškėjo, mokami savivaldybėse ir mokesčių inspekcijose. Daugiausia kyšių mokama Vilniuje.

„Yra tik 10 proc. gyventojų, kurie nurodė, jog kyšių davimas pieštarauja jų moraliniams principams. 92 proc. verslininkų dėl kyšio prievartavimo nesikreipė į atitinkamas institucijas, kadangi nesitikėti nieko laimėti arba mano, kad tai „brangiau kainuos“, - akcentavo A. Dobryninas.

Tiek verslininkai, tiek gyventojai nurodė, kad dažniausiai jie mokėjo vidutinio lygio valdininkams (46 proc.), kuriems dažniausiai atsilygindavo pinigais (per 60 proc.).

Dauguma respondentų mano, kad korupcijos priežastys yra valdininkų atsakomybės ir atskaitomybės stoka, biurokratizmas, ir tik maždaug kas ketvirtas (23 proc.) mano, kad stinga pačios visuomenės aktyvumo kovojant su korupcija.

Seime pateikta informacija parodė, jog verslininkų viešųjų pirkimų sferos darbuotojams mokėtas kyšis vidutiniškai sudarė 5000 Lt. Siekiant pagerinti verslo sąlygas, verslininkas vidutiniškai turėjo sumokėti 2000 Lt kyšį. Trečioje vietoje pagal kyšio dydį atsidūrė privatizavimas.

Gyventojai didžiausius kyšius mokėjo teisininkams – iki 800 Lt - bei privatizavimą kuruojantiems darbuotojams – vidutiniškai 300 Lt. Trečioje vietoje buvo neteisėti mokesčiai už stojimą ir studijas aukštojoje mokykloje.